

ISRN: LIU-IEI-FIL-A—13-01416--SE

Beräkning av skadestånd för sakskada

En undersökning av värderingsmetoder

The Measure of Damages for Property Damage

A Study of Valuation Methods

Annelie Öhnerud

Höstterminen 2012 – Vårterminen 2013

Handledare: Anders Holm



Masteruppsats Affärsjuridiska programmet
Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling

Sammanfattning

När en sakskada har uppstått i form av totalskada och det föreligger grund för skadeståndsansvar, aktualiseras frågan om skadeståndets storlek i form av egendomens värde enligt 5 kap. 7 § 1 st. skadeståndslagen. Värdeberäkningen grundas i tre olika värderingsmetoder; dagsvärdeprincipen, försäljningsvärdeprincipen och bruksvärdeprincipen. Vid tillämpningen av dessa metoder är det av betydelse att beakta de bakomliggande syftena med skadestånd. För att fastställa ändamålsenligheten hos de olika metoderna redovisas och diskuteras skadeståndets ändamål. Även de olika värderingsmetoderna redovisas och diskuteras i förhållande till den fastslagna ändamålsenligheten. Slutligen behandlas även Principles on European Tort Law, PETL, för att fungera som ett jämförelseobjekt och ge ytterligare en synvinkel.

Resultatet av uppsatsen visar att ändamålsenligheten och lämpligheten av de olika värderingsmetoderna skiljer sig åt beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Generellt kan dock sägas att den skadelidandes intresse till återställande i form av återanskaffning av egendom är av stor betydelse för den skadelidande och bör därför beaktas vid skadeståndsberäkningen. Särskilt viktigt bör möjligheten till återanskaffning bli när den skadevållande gjort sig skyldig till brott, trots att det kan innebära att den skadevållandes intressen åsidosätts.

Dagsvärdeprincipen tillgodoser den skadelidandes intressen, under förutsättning att avdrag för ålder och bruk samt nedsatt användbarhet och annan omständighet inte görs i alltför hög grad. Vid beräkningen får inte heller subjektiva omständigheter rörande den skadelidande medföra att egendom medges lägre värde än likartad egendom. Det borde inte heller ställas för höga krav på den skadelidande att förutse en prisökning. För försäljningsvärdeprincipen gäller att den skadelidandes intressen tillgodoses genom ersättning för beloppet som den skadelidande hade kunnat sälja egendomen för. Vid fastställandet av försäljningsvärdet ska eventuell handelsvinst inkluderas. Slutligen gäller att bruksvärdeprincipen är lämplig när egendomens skick medför ett lågt värde och den skadelidande kan återställas genom ersättning motsvarande hyra för motsvarande egendom.

Av jämförelsen med PETL framkommer att det finns stora likheter mellan PETL och svensk rätt, men att det även föreligger skillnader. Den största skillnaden mellan regelverken är att värdeberäkningen enligt PETL görs enligt en konkret bedömning, medan bedömningen är abstrakt i svensk rätt. Konsekvensen av förhållandet mellan regelverken medför att det

troligtvis är enklare för en skadelidande att erhålla ersättning för ett värde som motsvarar en verklig återanskaffning när skadeståndsbeloppet fastställs enligt PETL. Det finns emellertid ingenting som talar emot möjligheten att i svensk rätt göra en värdeberäkning utifrån konkreta omständigheter. En sådan konkret bedömning borde således vara lämplig även inom svensk rätt.

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Problembakgrund	1
1.2 Syfte och problemformulering	2
1.3 Metod	3
1.4 Avgränsningar	4
1.5 Disposition	4
2 Skadestånd för sakskada	6
2.1 Inledning.....	6
2.2 Skadeståndsberäkning enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen	6
2.3 Sakskada.....	6
2.4 Förutsättningar för skadeståndsansvar	7
2.5 Ekonomisk och ideell skada.....	8
2.6 Differensanalys.....	9
2.7 Skälighetsbedömning enligt 35 kap. 5 § rättegångsbalken	10
2.8 Skadeståndets funktioner.....	10
2.8.1 Reparativ funktion och principen om full ersättning	10
2.8.2 Prevention.....	12
3 Metoder för ersättningsberäkning.....	14
3.1 Inledning.....	14
3.2 Dagsvärdeprincipen.....	14
3.2.1 Avdrag från återanskaffningsvärdet	15
3.2.2 Dagsvärdeprincipens objektivitet respektive subjektivitet.....	17
3.3 Försäljningsvärdeprincipen	20
3.4 Bruksvärdeprincipen	22
3.5 Ersättning för egendomens värde vid partiell skada	22
3.6 Fä sargar fä	24

4	Värderingsmetodernas tillämplighet inom skadeståndsrätten	25
4.1	Inledning.....	25
4.2	Tillämpligheten av dagsvärdeprincipen	25
4.2.1	NJA 2011 s. 576.....	27
4.2.1.1	Justitieråd Lindskogs yttrande.....	28
4.2.2	NJA 1991 s. 269.....	32
4.2.3	Försiktighet vid avdrag för ålder och bruk.....	32
4.2.4	Hänsyn till subjektiva förhållanden.....	34
4.3	Tillämpligheten av försäljningsvärdeprincipen.....	35
4.4	Tillämpligheten av bruksvärdeprincipen.....	36
4.5	Förhållandet värderingsmetoderna emellan	38
4.6	Betydelsen av NJA 2011 s. 576 ur ett processuellt perspektiv	39
4.6.1	Avtal avseende skälighetsbedömning	39
4.6.2	Processföring som medför medgivande av skälighetsbedömning	40
4.6.3	Högsta domstolens skäl att tillämpa en skälighetsbedömning	41
5	Principles on European Tort Law	43
5.1	Inledning.....	43
5.2	Syften med skadestånd	43
5.3	Ekonomisk skada.....	44
5.4	Skadeståndsberäkning	45
6	Analys	47
6.1	Inledning.....	47
6.2	Den skadelidandes möjlighet till återställande.....	47
6.3	Affektionsvärden.....	49
6.4	Dagsvärdeprincipens tillämpning.....	51
6.4.1	Graden av subjektivitet i dagsvärdeprincipen	51
6.4.2	Betydelsen av tidpunkten för värdering av återanskaffningsvärdet	53

6.4.3 Försiktighet vid avdrag från återanskaffningsvärdet.....	54
6.5 Försäljningsvärdeprincipens tillämpning	57
6.6 Bruksvärdeprincipens tillämpning	59
6.7 Komparativ utblick.....	60
6.8 Skälighetsbedömning efter NJA 2011 s. 576.....	62
7 Slutsats.....	64
Källförteckning.....	66

Förkortningar

A.a.	Anfört arbete
A. prop.	Anförd proposition
BB	Byggningsbalk (1736:0123 1)
GFAL	Lag (1927:77) om försäkringsavtal
FAL	Försäkringsavtalslag (2005:104)
JT	Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet
NJA	Nytt juridiskt arkiv
PETL	Principles of European Tort Law
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
SkL	Skadeståndslag (1972:207)
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Problembakgrund

När en skada inträffat på egendom kan den skadelidande kräva ersättning av den skadevållande enligt reglerna i skadeståndslagen (1972:207), nedan förkortad SkL. Under förutsättning att skadevållaren kan hållas ansvarig enligt någon bestämmelse om skadeståndsansvar ska beräkningen av skadeståndet ske i enlighet med 5 kap. 7 § SkL.

Nämnda bestämmelse stadgar bland annat att när sakskadorna är totala ska ersättningen motsvara sakens värde och att den när den är partiell ska motsvaras av kostnaden för reparation och värdeminskning. Bestämmelsen i SkL innehåller emellertid ingen förklaring av hur sakens värde ska beräknas och i förarbetena till lagen uttalas enbart att gällande principer ska ligga till grund för beräkningen. Något förtydligande avseende vilka principer som avses framgår dock inte av förarbetena.¹

5 kap. 7 § SkL är enkelt formulerad och ersättningssystemet avseende sakskadorna är generellt enklare än det som avser personskador.² Ersättningssystemet för sakskadorna omfattar färre ersättningsanordningar utanför skadeståndssystemet och saknar de sociala aspekter som är av vikt när det gäller personskador.³ Trots den till synes enkla utformningen som 5 kap. 7 § SkL givits är värdeberäkning vid sakskada inte utan svårigheter. Frågetecken kan uppstå när det vid ersättningens fastställande ska avgöras vilken värderingsmetod som ska ligga till grund för beräkningen.

Det finns flera metoder för värdeberäkning men den härskande uppfattningen är att beräkningen i första hand ska göras med utgångspunkt i dagsvärdeprincipen som finns stadgad i 6 kap. 2 § försäkringsavtalslagen (2005:104), nedan förkortad FAL.⁴

Värdeberäkning enligt dagsvärdeprincipen grundas på den skadade egendomens återanskaffningsvärde som minskas med avdrag för ålder, bruk, nedsatt användbarhet samt annan omständighet.⁵ Tillämpligheten av dagsvärdeprincipen har fastställts genom flera

¹ Prop. 1972:5 s. 580 och Radetzki (2012) s. 67.

² Bengtsson och Strömbäck (2011) s. 372.

³ Prop. 1972:5 s. 97 och Bengtsson och Strömbäck (2011) s. 372.

⁴ Bengtsson och Strömbäck (2011) s. 375 och Radetzki (2012) s. 67 f.

⁵ Radetzki (2012) s. 71.

rättsfall⁶ men det råder delade meningar om graden av försiktighet vid avdrag för ålder och bruk.⁷

Vid tillämpningen av dagsvärdeprincipen föreligger även svårigheter avseende i vilken utsträckning subjektiva omständigheter ska tillåtas ligga till grund för skadeståndsberäkningen. Svårigheter föreligger således avseende sådana individuella omständigheter som i ett specifikt fall skulle medföra att ersättningens storlek skiljer sig från vad som annars gäller för liknande egendom. Slutligen föreligger även svårigheter att avgöra dagsvärdeprincipens tillämplighet i förhållande till andra beräkningsmetoder, såsom försäljningsvärdeprincipen och bruksvärdeprincipen.

1.2 Syfte och problemformulering

I uppsatsen ska den försäkringsrättsliga bestämmelsen om ersättningsberäkning i 6 kap. 2 § FAL analyseras ur ett skadeståndsrättsligt perspektiv. Syftet med uppsatsen är att undersöka tillämpningen av den försäkringsrättsliga bestämmelsen för beräkning av skadeståndsbeloppet enligt 5 kap. 7 § SkL. För att kunna genomföra sagda undersökning krävs att omständigheterna som anges som utgångspunkt för avdrag enligt 6 kap. 2 § FAL diskuteras och belyses. Uppsatsen syftar också till att avgöra tillämpningen av 5 kap. 7 § SkL i stort. De olika värderingsmetoderna ska vidare analyseras var för sig för att fastställa dess tillämpning och ändamålsenlighet.

Uppsatsens frågeställning formuleras därför enligt nedan:

- Hur ska en värdeberäkning enligt 5 kap. 7 § SkL göras med störst ändamålsenlighet?

För att besvara denna fråga krävs att några delfrågor behandlas:

- Hur ska de olika metoderna för värdeberäkning tillämpas och hur förhåller de sig till varandra?
- Vilka bakomliggande syften är av betydelse för att kunna fastställa värderingsmetodernas ändamålsenlighet?
- Finns det någon ledning att få vid besvarandet av huvudfrågan från utländskt håll?

⁶ Se NJA 1936 s. 693, NJA 1991 s. 269 och NJA 2011 s. 576.

⁷ Se Radetzki (2012) s.104, Schultz (2009) s. 860 och justitieråd Lindskogs yttrande i NJA 2011 s. 576, se kapitel 4.2.1.1.

1.3 Metod

I uppsatsen ska svensk rätt behandlas genom redovisning av lagtext, förarbeten, doktrin och praxis. De regler som ska belysas i uppsatsen härrör ur skadeståndsrättsliga och försäkringsrättsliga regler om värdeberäkning och det är därför SkL och FAL som ges störst utrymme. Även den gamla lagen (1927:77) om försäkringsavtal, nedan nämnd GFAL, ska behandlas eftersom de uttalanden som gäller den lagen även gäller för den nya lagen.⁸ Den gamla lagens relevans innebär även att äldre rättsfall och doktrin som behandlar GFAL kan användas.

De rättsfall som behandlas i uppsatsen kommer inte att refereras i sin helhet utan endast de delar av rättsfallen som är av vikt för framställningen ska behandlas. Utrymmet som ägnas till rättsfallen kommer därför att variera, vissa rättsfall kommer att anges kort i löpande text medan andra, mer betydelsefulla rättsfall, kommer att ges större utrymme.

Uppsatsen innehåller också en del uppfattningar som publicerats i Juridisk tidskrift, nedan kallad JT. Artiklarna används för att ge en större variation av olika synpunkter avseende de olika värderingsmetoderna som behandlas i uppsatsen. Dessa synpunkter kommer sedan att användas för att ge ytterligare perspektiv vid diskussionen som förs i analysen.

Även skadeståndsrättslig soft law, Principles of European Tort Law, nedan förkortad PETL, ska belysas för att ge ytterligare perspektiv på möjliga principer för skadeståndsberäkning. I arbetet mot att ta fram en gemensam europeisk skadeståndsrätt krävs att de gemensamma underliggande principerna i de europeiska rättssystemen identifieras innan det är möjligt att harmonisera skadeståndsrätten.⁹ PETL är resultatet av arbetet att ta fram dessa principer och utgör därför en sammanvägning av de olika systemen inom Europa. Reglerna är därför intressanta att använda som jämförelseobjekt vid analys av de svenska reglerna, trots att PETL enbart består av icke-bindande regler.

Det finns tillräckligt med material att tillgå för att kunna uppnå syftet med uppsatsen inte bara i form av lagtext och förarbeten utan också i form av rättsfall och doktrin som behandlar ämnet. Det råder dock inte något överflöd av rättskällor som kräver att urval görs efter specifika kriterier. Det finns emellertid viss doktrin från så tidigt som 1930- och 40-talen vilket bör kommenteras kort. De delarna av sådan äldre doktrin används i den mån det är av

⁸ Bengtsson (2010) s. 308 och Radetzki (2012) s. 71.

⁹ European Group on Tort Law, Principles of European Tort Law – A Harmonization Project, <http://civil.udg.edu/php//index.php?id=300&idioma=EN>, hämtad 2013-03-20.

intresse. Eftersom nyare doktrin hänvisar till den äldre kan uttalandena i den äldre doktrinen inte anses vara utan relevans. I analysen kommer emellertid hänsyn tas till doktrinen ålder och där det är av betydelse kommenteras vilken vikt uttalanden som gjorts kan ha idag beroende på förändringar som skett sedan doktrinen gavs ut.

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen behandlar enbart skadestånd för sakskador och personskador lämnas därför utanför framställningen. Skillnaden mellan personskador och sakskador framhålls dock i kapitel 2.8.2 för att belysa de bakomliggande funktionerna hos skadestånd.

Framställningen kommer i huvudsak att avse totalskador och enbart beröra partiella skador i den mån sådan skada har betydelse för rättsläget avseende totalskador. Av intresse är nämligen relationen mellan reparation och värdeersättning när kostnaden för reparationen överstiger värdet av egendomen. I övrigt är ersättningsberäkningen enligt 5 kap. 7 § SkL annorlunda avseende partiella skador i jämförelse med totalskador.

En avgränsning görs också avseende byggnader. Enligt 6 kap. 2 § FAL ska avdraget från återanskaffningsvärdet göras annorlunda när det är en byggnad som skadas. På grund av denna särskiljning kommer inte skador på byggnader att behandlas i uppsatsen utan enbart huvudregeln för annan egendom än byggnader faller innanför uppsatsens syfte.

1.5 Disposition

I kapitel två har begreppet sakskada belysts och skadeståndets funktioner behandlats i syfte att ge läsaren en god grund att stå på under den fortsatta framställningen. I kapitlet har de syften som ligger bakom svensk skadeståndsrätt redogjorts för. I det tredje kapitlet har de olika metoderna för värdeberäkning introducerats, och deras användning för fastställande av försäkringsersättning behandlats. Även ersättning för sakskada när skadan är partiell och regler om när djur skadas av andra djur, har behandlas i kapitel tre. I det efterföljande kapitlet, kapitel fyra, har de olika värderingsmetodernas tillämplighet inom skadeståndsrätten undersökts. I nämnda kapitel har också två rättsfall som har haft stor betydelse för dagsvärdeprincipens tillämpning behandlats, samt kommentarer till dessa rättsfall. Slutligen i kapitel fyra har de synpunkter som redovisats i doktrin avseende valet av värderingsmetod vid sakskada redogjorts för. Det femte kapitlet utgör det sista kapitlet i referensramen och består av en beskrivning av det europeiska regelsystemet PETL. I det sjätte kapitlet har den diskussion som utgör uppsatsens analys förts, vilken präglas av en jämförande och

utvärderande metod där det som behandlats i referensramen diskuterats för att besvara problemformuleringen. En sammanfattande slutsats avslutar uppsatsen i sjunde kapitlet där också problemformuleringen besvarats.

2 Skadestånd för sakskada

2.1 Inledning

Uppsatsen ska behandla SkL:s regler om skadeståndsberäkning för sakskada och det är därför av betydelse att inleda framställningen med att beskriva förutsättningarna för att dessa regler ska aktualiseras. Framställningen kommer att vara allmänt hållen och syftar till att ge läsaren kunskap om förhållanden både på skadevällaren och skadelidandes sida som medför att SkL:s regler om skadestånd för sakskada äger tillämplighet.

2.2 Skadeståndsberäkning enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen

5 kap. 7 § SkL stadgar hur ersättningen ska fastställas när skada på egendom uppkommit. Bestämmelsen innehåller tre punkter som räknar upp olika grunder för ersättning. Den första punkten anger att ersättning ska utgå för sakens värde eller för reparationskostnad och värdeminskning. Den andra punkten i 5 kap. 7 § SkL anger att ersättning ska utgå för ytterligare kostnader som uppstått till följd av skadan, så kallade följdskador. Slutligen anger den tredje punkten att inkomstförlust och intrång i näringsverksamhet är ersättningsgilla.

Av motiven till SkL framgår att bestämmelsen om värdeberäkning i 5 kap. 7 § SkL inte får utgöra hinder för rättsutveckling eller vara föremål för motsatsslut. Regeln ska ses som en kodifiering av den gällande rätt som förelåg när lagen stiftades och ska omfatta erkända grunder för skadestånd utan att vara begränsat till dessa.¹⁰ Lagstiftaren överlämnar till domstolarna att specificera vilka utgifter och förluster som är ersättningsgilla. Det påpekas dock att kravet på adekvat kausalitet i sig utgör en indikation på var gränsen bör dras.¹¹

Fortsättningsvis i den här uppsatsen ska enbart den första punkten i 5 kap. 7 § SkL behandlas, vilken som ovan nämnts fastställer att ersättning för skadan består av ersättning för reparationskostnader eller sakens värde.

2.3 Sakskada

Bestämmelsen i 5 kap. 7 § SkL avser ersättning för sakskada och det är därför av intresse att kort beröra vad detta begrepp innebär för att tydliggöra bestämmelsens omfattning. Enligt förarbetena till SkL är sakskada ”att hänföra i första hand genom fysiska medel direkt tillfogad skada på fysiska föremål”.¹² Nämnada beskrivning av begreppet har också fastslagits i NJA 1990 s. 80 där en tik hade tjuvbetäckts. Tiken ansågs inte ha tagit någon skada men på

¹⁰ Prop. 1972:5 s. 579.

¹¹ A. prop. s. 580.

¹² A. prop. s. 579 f.

grund av den fysiska förändringen som dräktigheten innebar ansågs ändå en sakskada förelegat. Genom rättsfallet NJA 1996 s. 68 utvecklades en förklaring av begreppet till att även omfatta skador som uppstår när ett bristfälligt föremål sammanfogats med ett oskadat.¹³

Sakskadebegreppet omfattar skador där egendomens fysiska form eller funktion har skadats. Det krävs alltså inte att både funktion och utseende hos egendomen har skadats. Stöld av egendom och annan tillfällig eller permanent förlust av egendomen ingår också i sakskadebegreppets omfattning.¹⁴ När en ägare har förlorat möjligheten att nyttja sin egendom består skadan i att funktionen hos egendomen har gått förlorad.¹⁵

2.4 Förutsättningar för skadeståndsansvar

När en skada har inträffat aktualiseras frågan om det är skadevällaren eller skadelidanden som ska stå risken för följderna av en sådan skada och således svara för de förluster som uppstått till följd av skadan.¹⁶ För att en skadevällare ska bli skadeståndsansvarig för uppkommen skada krävs att både objektiva och subjektiva förutsättningar uppfylls. De objektiva grunderna är att en skada ska ha uppstått, att skadan ska ha uppkommit på egendom som inte ägs av skadevällaren och att skadevällaren ska anses ha en plikt att inte skada.¹⁷ Huvudregeln är att det i Sverige inte är tillåtet att handla på ett sätt som orsakar skada och i denna huvudregel ligger en plikt att inte skada.¹⁸

De subjektiva förutsättningarna avser den skadevällandes handlingssätt. Skadevällarens ansvar regleras i SkL som i 2 kap. 1 § anger att den som genom uppsåt eller vårdslöshet vållar en sakskada ska ersätta den.¹⁹ Ansvar kan emellertid uppstå även på grund av strikt ansvar, vilket inte regleras i SkL. Strikt ansvar innebär att en skadevällare kan bli ansvarig för en uppkommen skada oavsett om culpa föreligger.²⁰ Speciallagstiftning som reglerar strikt ansvar är bland andra lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter och miljöbalken (1998:808). Det föreligger även strikt ansvar utan stöd i lag.²¹ 1 kap. 1 § SkL anger därför att lagen är subsidiär i förhållande till speciallagstiftning men SkL:s regler om bland annat

¹³ Bengtsson och Strömbäck (2011), s. 373 och Ullman (2006) s. 83.

¹⁴ Hellner och Radetzki (2010) s. 105.

¹⁵ Schultz (2009) s. 854 f.

¹⁶ Hellner och Radetzki (2010) s. 127

¹⁷ A.a. s. 107.

¹⁸ A.a. s. 110.

¹⁹ A.a. s. 127

²⁰ A.a. s. 171

²¹ A.a. s. 179.

beräkning av ersättning är emellertid tillämplig både när den skadelidande är ansvarig på grund av culpa och strikt ansvar.²²

Slutligen krävs för ansvar att det kan visas att den skadevällande handlingen har ett samband med skadehändelsen, enkelt uttryckt att handlingen har orsakat skadan. För att skadeståndsansvar ska kunna aktualiseras krävs således både ansvarsgrund och att skadevällarens handling eller underlåtenhet har orsakat skadan.²³ Orsakssambandet, kausaliteten, måste vidare ha varit adekvat, vilket innefattar ett krav på samband av viss dignitet. Kravet på adekvans ställs med anledning av att en ansvarsgrundande handling eller underlåtenhet inte ska medföra skadeståndsansvar för skador som enbart varit slumpmässiga eller opåräknliga.²⁴

2.5 Ekonomisk och ideell skada

Vid fastställandet av vilka skador som är ersättningsgilla behöver en gräns dras mellan sådana värden hos den skadelidande som är ekonomiska och sådana som inte är det. Icke-ekonomiska skador kallas för ideella skador och av begreppet omfattas alla skadeföljder som inte utgör en ekonomisk följd. En ekonomisk skada är i stället alla skadeföljder som kan värderas i pengar.²⁵ Huvudregeln är att en ekonomisk skada ersätts under förutsättning att ett skadeståndsansvar föreligger. En ideell skada ersätts i stället enbart när det finns särskilt stöd i lag eller avtal.²⁶

En viktig anledning till att ideella skador skiljs från ekonomiska skador är att det därigenom uppstår en skiljelinje mot affektionsvärden. Affektionsvärden ska inte beaktas vid skadeståndsberäkning eftersom sådana värden inte kan anses vara värdefulla från ett allmänt synsätt, utan enbart för den skadelidande. Skälen för uteslutning av affektionsvärden är både praktiska skäl och rättvisaspekter. Ett skadeståndskrav för affektionsvärden kan innebära att beloppet egentligen blir hur stort som helst, eftersom det inte är möjligt att objektivt fastställa en persons affektionsvärde till egendom.²⁷ Det är därför tydligt att det generellt inte är lämpligt att beakta affektionsvärden vid en skadeståndsberäkning.²⁸

²² Hellner och Radetzki (2010) s. 103 och 171.

²³ A.a. s. 195.

²⁴ A.a. s. 203.

²⁵ Hager (1998) s. 229, Hellner och Radetzki (2010) s. 367, Karlgren (1972) s. 195, Rodhe (1956) s. 478.

²⁶ Hellner och Radetzki (2010) s. 366.

²⁷ Hager (1998) s. 38 och 228 f.

²⁸ A.a. s. 229.

Rättsfallen NJA 2001 s. 65 I och II utgör exempel på fall när ersättning medgivits för ideella skador.²⁹ De aktuella fallen gällde ersättning för sällskapsdjurs veterinärkostnader som överstigit de skadade djurens värde. Ersättning för veterinärkostnader som vida överstiger ett djurs värde uttrycker ersättning för affektionsvärden, trots att de utbetalade skadestånden i dessa fall grundades i kostnader som de skadelidande hade haft.³⁰ Huvudregeln att ett affektionsvärde inte ersätts har därmed på intet sätt förändrats och utgången i rättsfallen berodde på väldigt speciella billighetskäl eftersom ersättningen avsåg djur. NJA 2001 s. 65 I och II måste därför anses ha begränsad betydelse.³¹

2.6 Differensanalys

För att i ett specifikt fall avgöra omfattningen av en skada ska en differensanalys genomföras. Analysen sker genom att jämföra det verkliga händelseförloppet med ett hypotetiskt händelseförlopp. Det hypotetiska händelseförloppet är det förlopp som sannolikt hade varit för handen om inte sakskadan inträffat.³² Det föreligger svårigheter att på ett rättsligt plan fastställa en skada genom en differensanalys som sker på nämnda sätt. Förklaringen är nämligen vag och ofullständig och skadebegreppet måste fastställas mer detaljerat vid en juridisk bedömning.³³ Differensanalysen gör vidare ingen skillnad på olika slags intäkter när det finns sådana som inte ska avräknas mot skadeståndet. Någon skillnad görs inte heller på kostnader beroende på om de är ersättningsgilla eller inte, och differensanalysen anger inte hur ersättningen för kostnaderna ska beräknas.³⁴ Differensanalysen uppfyller därför inte de krav som ställs på en definition av skadebegreppet men är trots det närliggande den systematik som bör användas vid fastställandet av en skada. I första hand sker fastställandet av en ekonomisk skada enligt en bedömning av det hypotetiska händelseförloppet enligt en sannolikhetsbedömning.³⁵

Begreppet skada ska särskiljas från uttrycket förlust. Medan en skada utgör skillnaden mellan det hypotetiska och det faktiska händelseförloppen utgörs en förlust av skadans omfattning ur ett ekonomiskt perspektiv. För att fastställa förlusten krävs att en beräkning görs av de

²⁹ Se kapitel 3.5 för referat av NJA 2001 s. 65 I och II.

³⁰ Radetzki (2012) s. 48.

³¹ A.a. s. 50.

³² Rodhe (1956) s. 467, se också Persson (1953) s. 16 f och s. 20 f.

³³ Rodhe (1956) s. 468

³⁴ Radetzki (2012) s. 19.

³⁵ Rodhe (1956) s. 468.

intäkter som uteblivit och de kostnader som uppkommit. Summan av dessa poster utgör sedan den skadelidandes förlust och det är denna som ska ersättas genom skadestånd.³⁶

2.7 Skälighetsbedömning enligt 35 kap. 5 § rättegångsbalken

Till följd av att det kan föreligga svårigheter att bevisa en förlust som den skadelidande har haft innehåller rättegångsbalken (1942:740), nedan förkortad RB, en bestämmelse som ger domstolen möjlighet att trots bristande bevisning beräkna skadeståndsbeloppet enligt en skälighetsbedömning. Den bristande bevisningen får inte avse om skada över huvud taget inträffat eller om adekvat kausalitet föreligger. Bevisningssvårigheterna måste i stället avse skadans omfattning.³⁷

Den aktuella bestämmelsen finns i 35 kap. 5 § RB som i första meningen anger att när det på grund av bevissvårigheter är förenat med svårigheter att föra full bevisning om skadan, får domstolen göra en skälighetsbedömning. Bedömningen gäller ersättningens storlek som ska uppskattas till ett skäligt belopp. I den andra meningen i 35 kap. 5 § RB anges ytterligare en möjlighet till skälighetsbedömning, nämligen om det yrkade skadeståndsbeloppet avser ett mindre belopp och det inte kan anses vara rimligt att ta fram bevisning om skadans omfattning. Det ska i ett sådant fall vara förenat med kostnader eller olägenheter att ta fram bevisning och dessa kostnader eller olägenheter ska vara orimligt stora i förhållande till skadans storlek.³⁸ I förarbetena till lagrummet framkommer att det med mindre belopp avses sådana som uppgår till högst ett halvt basbelopp.³⁹ Enligt NJA 2005 s. 180 förutsätter och en tillämpning av 35 kap. 5 § RB att käranden lägger fram den bevisning som skäligen kan åstadkommas samt framhåller vilka svårigheter som föreligger i att föra bevisning.

2.8 Skadeståndets funktioner

”Med funktioner åsyftas verkningar som ger en förklaring till att reglerna anses nyttiga och lämpliga.”⁴⁰

2.8.1 Reparativ funktion och principen om full ersättning

Syftet med utbetalning av skadestånd är att den skadelidande ska ersättas ekonomiskt för den skada som åsamkats denne. Skadeståndet fyller således en reparativ funktion genom att den skadelidande ges möjlighet att återställa den skadade egendomen och ersätts för de förluster

³⁶ Rodhe (1956) s. 471.

³⁷ Persson (1953) s. 315 ff.

³⁸ Rodhe (1956) s. 469.

³⁹ Prop. 1987/88:1 s. 14.

⁴⁰ Hellner och Radetzki (2010) s. 39.

som uppstått till följd av skadan.⁴¹ Den reparativa funktionen medför trygghet i och med vetskapen att ersättning utgår för uppkomna skador. Tryggheten är dock begränsad eftersom det i vissa fall inte föreligger någon möjlighet för den skadelidande att erhålla ersättning. En sådan begränsning kan vara fallet när den aktuella skadan inte berättigar till skadestånd eller för att det i det aktuella fallet inte är möjligt att utfå skadestånd. Det kan till exempel vara fråga om att den skadevällande inte har någon ekonomisk möjlighet att ersätta den skadelidande vilket medför att den skadelidande inte ersätts, trots att denne har en sådan juridisk rättighet.⁴²

Det finns två delar av reparationen, dels restitution dels behovstäckning. Restitution innebär att den skadelidandes ställning, som den var innan skadetillfället, återställs ur ett ekonomiskt perspektiv. Den skadelidandes återställs till det tillstånd som hade förelegat om inte skadan hade inträffat, jämför det hypotetiska händelseförloppet. Den behovstäckande reparationen innebär å andra sidan att enbart vissa grundläggande behov ersätts och funktionen återställs utan att ett totalt återställande i realiteten sker. Inom skadeståndsrätten är det reparation genom restitution som traditionellt aktualiseras och principen om full ersättning som ligger till grund för ersättningens storlek.⁴³

Enligt principen om full ersättning ska den skadelidande ersättas i sådan mån att denne är lika *nöjd* som innan skadan skedde. När ett hus brinner ner innebär full kompensation att den skadelidande ersätts för husets värde, men också för värdet att inte behöva flytta samt för affektionsvärden och andra värden som denne velat ha kompenserade vid en försäljning (som hade skett frivilligt). Beloppet motsvarande den skadelidandes fulla ersättning kallas för reservationspriset. På grund av den höga grad av subjektivitet som reservationspriset innebär lämpar det sig inte att lägga en sådan värdering till grund för ett skadestånd.⁴⁴

Det är sällan som full restitution kan åstadkommas genom ett skadestånd på grund av svårigheterna att få det läge som ska återställas att överensstämja med det läge som faktiskt återställs.⁴⁵ Möjligheten för den skadelidande att återställas är därmed inte obegränsad. Varje gång en skada inträffat aktualiseras hänsynstagandet till reparationsintresset men det gör även hänsynstaganden för den skadevällandes del. För en skadevällare är det av vikt att ersättningskyldighet inte aktualiseras i varje fall av skada utan enbart i de fall när

⁴¹ Hellner och Radetzki (2010) s. 39.

⁴² A.a. s. 40.

⁴³ Andersson (1993) s. 323 f och Schultz (2009) s. 858.

⁴⁴ Roos (1990) s. 33.

⁴⁵ Rodhe (1956) s. 478.

ansvarsgrund och adekvat kausalitet föreligger. Den skadelidandes intresse av reparation måste således avvägas mot den skadevållandes möjlighet att ta hänsyn till och påverka uppkomsten av skadan.⁴⁶

Den skadeståndsrättsliga grunden för vilken skadevållaren är ansvarig kan antingen vara oaktsamhet, strikt ansvar eller uppsåt.⁴⁷ I vissa fall kan också det skadebringande handlandet medföra brottsligt ansvar. Det har redan skett en avvägning på skadevållarens sida när skadeståndsansvar har uppstått, genom avvägningen om skadevållaren ska åläggas skadeståndsansvar. På grund av att det redan skett en avvägning anser Schultz att den skadelidandes intressen avseende full ersättning ska ges tyngre vikt än skadevållarens intressen när skadan uppkommit till följd av en brottslig handling. Skadevållarens intressen i denna argumentation gäller främst att ersättningen inte ska överstiga vad som varit förutsebart för skadevållare.⁴⁸

2.8.2 Prevention

Skadeståndsansvaret har en viss preventiv funktion men det föreligger svårigheter att fastställa omfattningen av den prevention som reglerna om skadestånd bidrar till. På ett allmänt plan är det säkerligen en faktor som har betydelse för riskbedömningen när en potentiell skadegörare ska göra en avvägning om vilket av flera handlingsätt som är det mest fördelaktiga. Det är emellertid inte säkert att skadeståndsansvar alltid har en avgörande betydelse men det föreligger troligen många fall när risken för ett skadeståndsansvar bidrar till mera aktsamt beteende.⁴⁹

Prevention kan föreligga på olika nivåer, dels som avskräckande dels som moralbildande. Den avskräckande funktionen befinner sig på individnivå, till exempel genom att en person har blivit skadeståndsansvarig tidigare och på grund av detta undviker handlande som kan leda till ytterligare skadeståndsansvar. Den moralbildande funktionen bidrar till att människor i allmänhet undviker oaktsamt handlande på grund av vetskapen om risk för skadeståndsansvar. Den moralbildande funktionen förutsätter att det finns en plikt att hålla andra människor skadeslösa och denna plikt sanktioneras med skadeståndsansvar.⁵⁰ Den skadeståndsrättsliga sanktionen ska emellertid inte ges en högre funktion än vad som är verklighet. Att vara

⁴⁶ Andersson (1993) s. 326.

⁴⁷ Se kapitel 2.4 om förutsättningarna för skadeståndsansvar.

⁴⁸ Schultz (2009) s. 862.

⁴⁹ Hellner och Radetzki (2010) s. 44.

⁵⁰ Andersson (1993) s. 327 och Hellner och Radetzki (2010) s. 42.

skadeståndsskyldig innebär inte mer från ett moralperspektiv än att den som kan kontrollera en risk kan bli ansvarig för den skada som uppkommit.⁵¹

Skadeståndsansvarets preventionsfunktion har historiskt ansetts påverka samhällets syn på gränsen mellan handlingar som kan godtas och sådana som inte är tillåtna, men synsättet har under senare år skiftat fokus till den ekonomiska preventionen. Människor påverkas av de ekonomiska konsekvenserna som uppstår vid olika handlingsalternativ och skadeståndsansvaret medför ett ekonomiskt incitament att undvika oaktsamt handlande. Incitamentet innebär inte bara att människor är varsamma på grund av risken att få betala skadestånd utan också att ett försäkringsbolag i vissa fall tar högre premie för en ansvarsförsäkring när risken för skadeståndsansvar är hög. Storleken på en försäkringspremie kan ha som effekt att försäkringstagaren genomför åtgärder för att minska risken att bli skadeståndsansvarig.⁵²

Som nämnts i problembakgrunden föreligger väsentliga skillnader avseende skadestånd för sakskador jämfört med personskador.⁵³ I motiven till SkL framhålls att det vid skadestånd för personskador aktualiseras fler sociala och humanitära hänsyn än vid skadestånd för sakskador. Det framhålls också att det i högre grad är möjligt att utveckla normer som är specifika avseende ersättningens storlek när det gäller personskador. När en sakskada aktualiseras är däremot variationen på art och omfattning större än på personskadeområdet. Det föreligger inte heller något allmänt statligt skadeförsäkringssystem eller några kollektiva försäkringsanordningar, likt de som finns på personskadeområdet. På grund av nämnda skillnader anger motiven att preventionssynpunkter ska tillmätas större vikt på sakskadeområdet än på personskadeområdet.⁵⁴ Andersson framhåller emellertid att preventionsfunktionen trots det inte är överlägsen den reparativa funktionen.⁵⁵

⁵¹ Andersson (1993) s. 327 f.

⁵² Hellner och Radetzki (2010) s. 45.

⁵³ Se kapitel 1.1.

⁵⁴ Prop. 1972:5 s. 97.

⁵⁵ Andersson (1993) s. 328.

3 Metoder för ersättningsberäkning

3.1 Inledning

Dagsvärdeprincipen finns lagstadgad i 6 kap. 2 § 1 st. 1 men. FAL som anger hur ersättning ur en egendomsförsäkring ska beräknas. I andra meningen regleras försäljningsvärdeprincipen som också utgör grund för ersättningsberäkning. Regeln är dispositiv och försäkringsbolagen får i sina villkor ange beräkningsmetoder som avviker från dagsvärdeprincipen, vilket framgår av 6 kap. 2 § 2 st. FAL.⁵⁶ Eftersom försäkringsbolagen kan välja att beräkna ersättningen genom till exempel nyvärde, där inget avdrag görs från återanskaffningsvärdet, har bestämmelsen i FAL begränsad betydelse för de problem som uppstår vid fastställande av försäkringsersättning. Principerna för värdering utgör däremot, som nämnts tidigare, en grund för värdeberäkning vid fastställande av skadeståndersättning enligt 5 kap. 7 § FAL.⁵⁷ Utöver de värderingsmetoder som anges i FAL finns ytterligare en metod för beräkning av egendoms värde, nämligen bruksvärdeprincipen, vilken också behandlas i detta kapitel. Även reparationsersättningens förhållande till egendomens värde kommer att presenteras och slutligen kommer en speciell grund för värdering när djur skadar djur att behandlas.

3.2 Dagsvärdeprincipen

Dagsvärdeprincipen utgår från återanskaffningsvärdet, vars bestämmande avgörs av det pris som motsvarar anskaffning av ny egendom av samma slag som den skadade egendomen. Något krav på att egendomen måste vara identisk med den skadade finns emellertid inte, det krävs enbart att den nya egendomen ska vara av ”likartad beskaffenhet” och uppfylla ett ”likartat ändamål”.⁵⁸ När återanskaffningsvärdet ska fastställas kan det finnas variation på det pris som likartad egendom säljs för. Det lägsta av dessa värden ska utgöra återanskaffningsvärdet. Den skadelidande ska emellertid inte behöva nöja sig med sämre villkor som till exempel en längre leveranstid.⁵⁹ Vid fastställandet av återanskaffningsvärdet är även den skadelidandes egenskap som konsument, detaljist, grossist eller tillverkare av betydelse, eftersom återanskaffningsvärdet varierar beroende på den skadelidandes situation. Även omkostnader som är en följd av återanskaffningen ska räknas in, till exempel transport- eller installationskostnader.⁶⁰

⁵⁶ Bengtsson (2010) s. 310 och Tullberg (1994) s. 68.

⁵⁷ Bengtsson (2010) s. 310.

⁵⁸ Radetzki (2012) s. 76.

⁵⁹ Hellner (1965) s. 227.

⁶⁰ Radetzki (2012) s. 77.

Återanskaffningsvärdet ligger till grund för värderingen eftersom syftet med regeln är att den skadelidande ska återställas ekonomiskt. Det är således det praktiska återställandet som står i fokus i stället för det teoretiska ekonomiska värdet. Vidare föreligger starka skäl för att utgångspunkten ska vara återanskaffning av ny egendom i stället för begagnad. Rimligtvis borde det vara enklare att fastställa ett värde för ny egendom av likartat slag och för likartat ändamål än att fastställa ett värde för sådan begagnad egendom som överensstämmer med den skadade egendomen i fråga om ålder och skick.⁶¹

Tidpunkten för fastställandet av återanskaffningsvärdet framgår av lagtexten och är tidpunkten före skadetidpunkten. Förändringar i priset för återanskaffning som sker efter den angivna tidpunkten ska som huvudregel inte tas i beaktande. Undantag från denna huvudregel föreligger dock vid tillfällen när försäkringsgivaren medverkat till att regleringen dragit ut på tiden samtidigt som återanskaffningsvärdet ökat, vilket medför att den beräkningen som görs från tidpunkten som anges i lagrummet skiljt sig markant från värdet vid återanskaffningstidpunkten. Den försäkrade kan i sådana fall ha rätt att erhålla ersättning som beräknas från återanskaffningsvärdet vid en annan tidpunkt än den precis före skadetidpunkten.⁶² Hellner framhåller att det kan tyckas vara strängt mot den skadelidande att kräva att denne, för att skydda sig mot prisökningar, måste se till att återanskaffningen sker så snart som möjligt efter skadetillfället. En sådan åtgärd kan vara mycket kostsam för den skadelidande, särskilt när priserna på den aktuella marknaden varierar i stor omfattning eller när det är svårare att erhålla kredit. Hellner påpekar också att den skadelidande visserligen kan erhålla en fördel om priserna i stället skulle gå ner och återanskaffningen görs efter att ersättning utbetalats.⁶³

Enligt lagtexten i 6 kap. 2 § 1 st. 1 men. FAL får den skadelidande inte ersättning för hela återanskaffningsvärdet när den skadade egendomen kan anses ha ett mindre värde än vad som motsvarar återanskaffningsvärdet. Avdrag ska göras när den skadade egendomen anses ha minskat i värde på grund av ålder och bruk, nedsatt användbarhet samt annan omständighet. Nedan följer en genomgång av de olika grunderna för avdrag.

3.2.1 Avdrag från återanskaffningsvärdet

Avdrag för ålder och bruk motsvarar den skadade egendomens minskade värde, till exempel på grund av att egendomen är fysiskt sliten eller omodern, i jämförelse med ny egendom av

⁶¹ Hager (1998) s. 38 f och Rodhe (1956) s. 555.

⁶² Radetzki (2012) s. 78 och Tullberg (1994) s. 67.

⁶³ Hellner (1965) s. 228.

likartat slag. Utgångspunkten är att värdeminskning på grund av ålder sker kontinuerligt genom en procentuell värdeminskning för varje år som den skadade egendomen har varit i bruk.⁶⁴ Det är vanligt att egendom förlorar en del av sitt värde direkt efter köpet, när den går från att vara ny till att bli begagnad. Någon hänsyn tas emellertid inte till det förhållandet att egendom på grund av minskat marknadsvärde kan ha ett lägre försäljningsvärde än den hade när den var ny. Det är enbart egendomens förväntade livslängd som har betydelse och kort efter köp av ny egendom har inget värdeminskningsavdrag hunnit ske.⁶⁵

Avdraget kan beräknas till ett mindre belopp när omständigheterna i det enskilda fallet talar för att den skadade egendomen inte förlorat i värde motsvarande den kontinuerliga värdeminskningen, till exempel när egendomen har renoverats, när egendomens art är sådan som inte förlorar i värde eller av annan anledning är i bättre skick än vad som normalt är fallet för liknande egendom.⁶⁶ När det gäller viss typ av egendom, till exempel kläder, är det inte rimligt att den skadelidande ska behöva nöja sig med den skadade egendomens dagsvärde och avdrag görs därför inte.⁶⁷

Utöver avdraget för ålder och bruk kan även avdrag göras om den skadade egendomen kan anses ha ett lägre värde på grund av nedsatt användbarhet eller annan omständighet. Det ytterligare avdraget ska göras om den skadade egendomens värde av någon anledning har minskat i högre grad än den kontinuerliga värdeminskningen. Formuleringen ”nedsatt användbarhet eller annan omständighet” innebär att det finns två grunder för vilken typ av omständighet som kan föreligga för att aktualisera avdrag, men någon åtskillnad mellan dessa förutsättningar är inte nödvändig eftersom resultatet av avdraget blir likadant oavsett vilken grund det görs på.⁶⁸

En intressant fråga avseende avdraget för annan omständighet är dock vilka omständigheter som omfattas av bestämmelsen och om dessa omständigheter alltid ska beaktas och medföra avdrag. Två olika uppfattningar har presenterats i doktrin.⁶⁹ Persson menar att varje omständighet som verkat på ett värdesänkande sätt *ska* beaktas vid värdeberäkningen, oavsett om omständigheten varit av tillfällig eller permanent natur. Anledningen till den

⁶⁴ Hellner (1965) s. 229 f, Radetzki (2012) s. 78, Rodhe (1956) s. 555 f och Tullberg (1994) s. 70.

⁶⁵ Tullberg (1994) s. 70.

⁶⁶ Hellner (1965) s. 230, Radetzki (2012), s. 78 f och Tullberg (1994), s. 65 och 70.

⁶⁷ Rodhe (1956) s. 555.

⁶⁸ Radetzki (2012) s. 79 f.

⁶⁹ A.a. s. 79.

uppfattningen är berikandeförbudet som fanns i 39 § GFAL.⁷⁰ Någon motsvarande bestämmelse finns inte i dagens FAL, men principen är likväl i högsta grad gällande.⁷¹ Enligt Radetzki kan Perssons uppfattning inte anses vara den härskande. Anledningen är att det på flera håll i doktrin anges att en annan omständighet som bidragit till värdeminskning hos den skadade egendomen endast ska beaktas om den varit annat än tillfällig.⁷² En omständighet som haft en värdenedsättande effekt kan därför beaktas vid dagsvärdeberäkningen, men lagstiftaren har inte ansett det nödvändigt att räkna upp alla de omständigheter som ska orsaka värdenedsättning.⁷³

Omständigheter som medför avdrag är till exempel att den skadade egendomen inte längre har en ändamålsenlig funktion eller har blivit omodern. Återanskaffningsvärdet beräknas utifrån ny egendom med ny teknik och avdrag bör därför göras på grund av att den skadade egendomen blivit omodern i förhållande till den nya egendomen.⁷⁴ Vidare kan det vara aktuellt med värdeminskningssavdrag för en maskin som använts i en gruva när naturtillgången som utvunnits har tagit slut. Även egendom som använts vid utövande av ett yrke men som inte längre använts i yrket på grund av att den skadelidande är pensionär ska medföra ytterligare avdrag. Exemplet visar tydligt på att ersättningen ska sättas ned när egendom inte längre kan brukas som tidigare.⁷⁵ Att göra ett avdrag för nedsatt användbarhet och annan omständighet medför svårigheter. Bedömningen görs utifrån en skönsmässig uppskattning, särskilt när det är omständigheter som är specifika för den skadelidande som aktualiseras.⁷⁶

3.2.2 Dagsvärdeprincipens objektivitet respektive subjektivitet

När en försäkringsersättning ska beräknas enligt dagsvärdeprincipen uppstår frågan om vilka förhållanden hos den skadelidande som ska beaktas. Det finns två sätt att tillämpa dagsvärdeprincipen, antingen en objektiv eller en subjektiv bedömning. Den objektiva bedömningen innebär att den skadade egendomens värde är något som går att fastställa allmängiltigt, oavsett vem föremålet tillhör. Det subjektiva synsättet utgår från vilket ändamål egendomen har uppfyllt och vilka värden som är aktuella vid den skadelidandes användning

⁷⁰ Persson (1953) s. 427 ff och Radetzki (2012) s. 79.

⁷¹ Bengtsson (2010) s. 308 och Radetzki (2012) s. 79.

⁷² Bernitz (1959) s. 15, Hellner (1965) s. 231, Radetzki (2012) s. 79 och Tullberg (1994) s. 74.

⁷³ Radetzki (2012) s. 79 f.

⁷⁴ A.a. s. 80.

⁷⁵ Hellner (1965) s. 230 och Radetzki (2012) s. 81.

⁷⁶ Hellner (1965) s. 232, Hult (1936) s. 81, Radetzki (2012) s. 83 och Rodhe (1956) s. 555. Angående beräkning av försäljningsvärde, se kapitel 3.3.

av den specifika egendomen.⁷⁷ Nedan följer en redogörelse av några i doktrin presenterade synpunkter om dagsvärdeprincipens objektivitet respektive subjektivitet.

Enligt förarbetena till FAL ska beräkningen av dagsvärdet ha en huvudsaklig objektiv karaktär för att den skadelidande inte ska kunna hävda att denne har rätt till högre ersättning med anledning av att egendomen har ett särskilt högt värde för just denne person. Av förarbetena framgår också att det ska läggas vikt vid differensanalysen och det hypotetiska händelseförloppet.⁷⁸ Bengtsson anger att dessa uttalanden troligen tillkommit med bakgrund av den ovan beskrivna diskussion som förts i doktrin.⁷⁹ Nedan ska utvalda delar av diskussionen redovisas.

Hult anger att fastställandet av anskaffningsvärdet ska göras utifrån en objektiv bedömning och att hänsyn inte ska tas till speciella förhållanden på den skadelidandes sida. Även avdraget för ålder och bruk samt nedsatt användbarhet och annan omständighet ska göras utifrån en objektiv bedömning. Genom att enbart beakta objektiva omständigheter kommer resultatet bli ett allmängiltigt värde som är oberoende av vem som äger egendomen.⁸⁰

Persson representerar en ståndpunkt som innebär att beräkningen av dagsvärdet varken är till fullo objektiv eller subjektiv.⁸¹ Persson beskriver i stället att förhållandena som råder i ett aktuellt fall befinner sig på en glidande skala mellan objektivitet och subjektivitet. Huruvida det är omständigheternas objektivitet eller subjektivitet som ökar beror enbart på var på skalan bedömningen börjar.⁸² Persson framhåller även att det inte är möjligt att beräkna ersättningen utan att ta hänsyn till särskilda förhållanden på den skadelidandes sida.⁸³ En objektiv bedömning är inte tillräcklig, eftersom hänsyn alltid måste tas till relationen mellan den skadelidande och den skadade egendomen. En renodlat subjektiv bedömning är inte heller möjlig eftersom en ersättningsberäkning alltid medför att mer abstrakta, objektiva, omständigheter måste beaktas.⁸⁴

Rodhe anser att värdeberäkningen i princip görs ur ett individuellt perspektiv där förhållanden som råder i det specifika fallet ska ligga till grund för bedömningen. Det finns dock fall när

⁷⁷ Radetzki (2012) s. 83.

⁷⁸ Prop. 2003/04:150 s. 439, se kapitel 2.6 om differensanalys.

⁷⁹ Bengtsson (2010) s. 308.

⁸⁰ Hult (1936) s. 76.

⁸¹ Persson (1953) s. 352.

⁸² A.a. s. 356.

⁸³ A.a. s. 355.

⁸⁴ A.a. s. 353 f.

bedömningen blir av en mer allmängiltig karaktär, till exempel för att bevissvårigheter föreligger avseende det faktiska eller hypotetiska händelseförloppet.⁸⁵

Hellner anser att ersättningsberäkningen har en utpräglad objektiv karaktär men anger även att individuella förhållanden på den skadelidandes sida kan påverka beräkningen.⁸⁶

Återanskaffningsvärdet är enligt Hellner ett objektivt värde som måste anses vara samma åtminstone för försäkringstagare som faller under samma kategori.⁸⁷ En viss subjektivitet ska därför beaktas eftersom återanskaffningsvärdet till exempel kan variera beroende på om den skadelidande är konsument eller grossist. Hellner framhåller därför att beräkningen av ersättningen ska utgå från den ekonomiska funktion som egendomen har fyllt i den skadelidandes ekonomi och hur behovet av ersättning ser ut från det perspektivet.⁸⁸

Omständigheterna måste emellertid gälla en grupp av skadelidande och inte enbart en enskild skadelidande, för att den ska beaktas.⁸⁹

Även Hager anger att värderingen är objektiv, men framhåller att anskaffningsvärdet kan variera beroende på var i produktionsledet som den skadade egendomen befunnits. Om den skadelidande är återförsäljare används ett annat värde än om den skadelidande är konsument. Återanskaffningsvärdet kan således variera för olika personer, men kan inte sägas vara helt subjektivt, eftersom det är objektivt inom gruppen av försäkringstagare som befinner sig på samma ställe i produktionsledet.⁹⁰

Radetzki anger att det sammantaget kan sägas att enighet råder i doktrin att hänsyn, åtminstone i viss mån, ska tas till vissa individuella förhållanden hos den skadelidande. Däremot är det oklart vilken grad av subjektivitet som en omständighet måste ha för att inkluderas vid beräkningen av skadeståndsbeloppet.⁹¹ En omständighet som är subjektiv, och således inte gäller för varje fall av värdeberäkning, men som ändå kan tänkas omfatta en grupp av skadelidande, borde beaktas, vilket också stöds av ett flertal författare.⁹² Som

⁸⁵ Rodhe (1956) s. 550 f.

⁸⁶ Hellner (1965) s. 225 f.

⁸⁷ A.a. s. 227.

⁸⁸ A.a. s. 226.

⁸⁹ A.a. s. 230 f.

⁹⁰ Hager (1998), s. 39.

⁹¹ Radetzki (2012) s. 83 f.

⁹² Radetzki (2012) s. 85, se Bernitz (1959) s. 15, Hager (1998) s. 39, Hellner (1965) s. 231 och Hult (1936) s. 76.

exempel på subjektiva omständigheter som ska beaktas har ovan angivits att egendomen tidigare har använts inom ett yrke som den skadelidande nu har pensionerats ifrån.⁹³

Omständigheter som är så specifika i den skadelidandes fall att de inte kan anses gälla andra i allmänhet bör däremot inte beaktas enligt Radetzki. En sådan omständighet kan till exempel vara att den skadade egendomen har använts i ett yrke som den skadelidande inte längre är verksam inom på grund av att denne har tröttnat på det. Frågan om hur stor grad av subjektivitet som kan anses vara tillåten att påverka värdeberäkningen är inte möjlig att besvara generellt utan avsevärda problem. Däremot anser Radetzki att det går att fastställa att bedömningen av hur hög subjektivitet som kan tillåtas görs med utgångspunkt i vad försäkringsbolaget kunnat förutse vid avtalslutet. Ställningstagandet beror på att premien för en försäkring fastställs vid avtalslutet och det är således viktigt för försäkringsgivaren att kunna förutse vad som kan inräknas vid en värdeberäkning för att denne ska kunna beräkna sin risk.⁹⁴

3.3 Försäljningsvärdeprincipen

När återanskaffningsvärdet inte kan beräknas och således dagsvärdeprincipen inte kan tillämpas, ska i stället värdet beräknas enligt 6 kap. 2 § 1 st. 2 men. FAL. Lagtexten anger att värdet ska beräknas enligt vad det skulle ha kostat att införskaffa likvärdig egendom vid tidpunkten före försäkringsfallet. Den ursprungliga formuleringen som föreslogs i betänkandet uttryckte att ersättningen skulle uppgå till vad som kunnat erhållas vid en ”ändamålsenlig försäljning” om återanskaffning inte kunnat ske.⁹⁵ Lagrådet kritiserade den föreslagna formuleringen och menade att den skulle ge ett ofördelaktigt resultat för den skadelidande. I stället föreslogs den formulering som slutligen formade bestämmelsen i 6 kap. 2 § FAL.⁹⁶ Propositionen uttalar att 6 kap. 2 § 1 st. 2 men. FAL inte bara är tillämplig när återanskaffning är omöjlig, utan även när egendomen anskaffats för tillfälligt ändamål, som exempelvis en utställning.⁹⁷

Radetzki ifrågasätter att den av utredningen föreslagna formuleringen skulle vara mer ofördelaktig än den formuleringen som Lagrådet utformade. Den enda skillnaden mellan de olika formuleringarna är nämligen frågan om värderingen ska göras med utgångspunkt i en

⁹³ Radetzki (2012) s. 85 f. Se också kapitel 3.2.1 om värdeminskningssavdrag för nedsatt användbarhet och annan omständighet.

⁹⁴ A.a. s. 86 f.

⁹⁵ SOU 1989:88 s 333 och Radetzki (2012) s. 90 f.

⁹⁶ Prop. 2003/04:150 s. 1069 (Bilaga 17).

⁹⁷ Prop. 2003/04:150 s. 439 och Radetzki (2012) s. 91 f.

kostnads- eller intäktspost. Värdering som baseras på införskaffandet av likvärdig egendom motsvarar en kostnadspost, medan en värdering utifrån värdet av en ändamålsenlig försäljning motsvarar en intäktspost. Den praktiska betydelsen är i båda fallen att värderingen ska göras genom att fastställa egendomens marknadsvärde och värderingen ska därför göras utifrån den skadade egendomens försäljningsvärde när dagsvärdeprincipen inte är tillämplig.⁹⁸ Fortsättningsvis kommer 6 kap. 2 § 1 st. 2 men. FAL i uppsatsen att innefattas i den diskussion som förs avseende värdeberäkning enligt försäljningsvärdet.

Försäljningsvärdeprincipen motsvarar det högsta möjliga försäljningsvärdet som den skadelidande hade kunnat erhålla vid en försäljning av egendomen vid tidpunkten före skadetillfället.⁹⁹ En förutsättning för att värderingen ska kunna göras är att det finns en öppen marknad för omsättning av den egendom som är aktuell, eftersom värderingen görs utifrån priset på en sådan marknad. Svårigheter att fastställa ett marknadsvärde medför att det inte heller går att visa att ett sådant värde är sannolikt.¹⁰⁰

Ordalydelsen som följer av 6 kap. 2 § 1 st. 2 men. FAL tillåter enbart att unik egendom värderas enligt försäljningsvärdet eftersom det för alla andra typer av egendom är möjligt att fastställa ett återanskaffningsvärde. Förarbetenas uttalande om att även egendom som enbart haft ett tillfälligt ändamål ska omfattas av andra meningens tillämplighet överensstämmer inte med lagtextens ordalydelse som enbart medger tillämpning av försäljningsvärdet när en återanskaffning inte är möjlig.¹⁰¹ Bengtsson anger att det på grund av lagtexten utformning kan vara svårt att fastställa vad som kan vara likvärdigt med ett föremål som är unikt. I dessa fall bör enligt Bengtsson en tillämpning av 35 kap. 5 § RB vara aktuell för att ge ett rimligt resultat.¹⁰²

I förhållande till dagsvärdeprincipen utgör försäljningsvärdeprincipen en sekundär beräkningsmetod. Försäljningsvärdet kan dock ges företräde när det visserligen är möjligt att göra en dagsvärdeberäkning men när resultatet inte blir tillfredsställande eller när dagsvärdeberäkningen inte är tillförlitlig. I några fall kan det emellertid vara mer ändamålsenligt att genomföra värdeberäkningen enligt försäljningsvärdet trots att det är möjligt att få fram ett tillfredsställande och tillförlitligt resultat genom dagsvärdeprincipen.¹⁰³

⁹⁸ Radetzki (2012) s. 92.

⁹⁹ A.a. s. 109.

¹⁰⁰ Hager (1998) s. 56 f.

¹⁰¹ Radetzki (2012) s. 92 f.

¹⁰² Bengtsson (2010) s. 309.

¹⁰³ Radetzki (2012) s. 110.

Denna omvändning av prioritet mellan de olika beräkningsmetoderna kan bli aktuell när den förlorade egendomen varit del i ett varulager och den skadelidande i en försäljning av egendomen skulle ha gjort en handelsvinst. I ett sådant fall blir försäljningsvärdet högre än dagsvärdet och ersättning enligt det högre värdet borde erkännas när den skadelidande inte utan skärskild kostnad eller tidsspilla kunnat göra en återanskaffning. Det måste även vara sannolikt att den skadelidande hade kunnat sälja egendomen till det angivna priset.¹⁰⁴

3.4 Bruksvärdeprincipen

Bruksvärdet utgör det värde som den skadelidande erhåller genom sitt brukande av egendomen och den skadelidandes förlust motsvaras av den förlorade möjligheten att nyttja egendomen. När egendomen inte är föremål för ett direkt nyttjande utan på annat sätt genererar avkastning omfattas även avkastningsvärdet som den skadelidande förlorat på grund av skadan av egendomens bruksvärde.¹⁰⁵ Värderingsmetoden används enbart när varken dagsvärdet eller försäljningsvärdet kan beräknas. I det fall det finns en möjlighet att hyra ersättningsegendom kan bruksvärdet beräknas med utgångspunkt i kostnaden av en sådan hyra.¹⁰⁶ Bruksvärdet överstiger aldrig kostnaden för att hyra ersättningsegendom när så är möjligt.¹⁰⁷ Bruksvärdet är ett subjektivt värde, eftersom det utgår från den skadelidandes kapitaliserade värde av att förlora möjligheten att bruka egendomen. Värdeberäkning på nämnda grund sker således ofta skönmässigt.¹⁰⁸

3.5 Ersättning för egendomens värde vid partiell skada

När skadan inte är total, utan partiell, kan det bli fråga om att reparera egendomen. För att reparationskostnaden ska vara ersättningsgill krävs det enligt huvudregeln att reparationen ska ha varit nödvändig och inte överstigit vad den skadade egendomen var värd före skadetillfället. Anledningen till att enbart ersättning upp till den skadade egendomens värde ersätts är skadeståndets funktion som restitution vilken enbart tar sikte på återställning ur ett ekonomiskt perspektiv.¹⁰⁹

Som stöd för den ovan nämnda huvudregeln finns ett rättsfall, NJA 1971 s. 126. Högsta domstolen fastslog i rättsfallet både att ovan nämnda huvudregel gäller men också att det under vissa speciella omständigheter kan medges ersättning för reparationskostnader som

¹⁰⁴ Hellner och Radetzki (2010) s. 414, se också Hager (1998) s. 57.

¹⁰⁵ Radetzki (2012) s. 113.

¹⁰⁶ Hager (1998) s. 57 och Hellner och Radetzki (2010) s. 414.

¹⁰⁷ Radetzki (2012) s. 113.

¹⁰⁸ Hellner (1965) s. 227, Radetzki (2012) s. 113 och Schultz (2009) s. 857.

¹⁰⁹ Andersson (1993) s. 448, Ekstedt (2001) s. 132, Persson (1953) s. 372 och Radetzki (2012) s. 124.

överstiger den skadade egendomens värde före skadetillfället. Rättsfallet behandlade ersättning för reparation av en bil som skadats efter en kollision. Den skadevållandes försäkringsbolag medgav inte ersättning för något högre belopp än bilens värde, vilket var betydligt lägre än den kostnad som reparationen uppgick till. Högsta domstolen anförde att en jämförelse mellan parternas olika ersättningsberäkningar medförde att en anskaffning av en likvärdig bil hade varit billigare än att reparera den skadade bilen. Ägaren till bilen medgavs därför inte ersättning med mer än bilens värde före kollisionen med anledning av att inga omständigheter i fallet gav anledning att medge någon högre ersättning. Av Högsta domstolens domskäl framgår, det enligt Radetzki, att ersättning för reparationskostnader som överstigit den skadade egendomens värde under vissa omständigheter kan medges. Vilka omständigheter som skulle medföra en sådan speciell rätt till högre ersättning anges emellertid inte i rättsfallet.¹¹⁰

Sådana speciella omständigheter som Högsta domstolen talar om i NJA 1971 s. 126 förelåg emellertid i två senare rättsfall. NJA 2001 s. 65 I och II behandlade skadeståndsbeloppets storlek vid skada på husdjur, en katt och en hund. Båda sällskapsdjuren hade skadats till följd av slagsmål med hund och i båda fallen översteg veterinärkostnaderna djurets värde. Djurens liv kunde räddas men katten i fall I avlivades på grund av skallskador. Ägarna till respektive hund som orsakat skadorna på katten respektive hunden medgav inte ersättning med högre grad belopp än katten respektive hundens värde före skadetillfället.

Högsta domstolen fastställde att ett sällskapsdjur inte kan räknas som vilken sak som helst. Det är därför rimligt att djurägaren söker veterinärvård för sitt sällskapsdjur även när kostnaderna för detta kan komma att överskrida djurets värde. Domstolen fastslog att det under särskilda omständigheter kan medges ersättning för reparationskostnader (i dessa fall veterinärkostnader) som överstiger egendomens (djurets) värde. För att en sådan rätt till högre ersättning ska föreligga krävs emellertid att det ska ha varit rimligt att reparera egendomen och att kostnaden härför inte går utöver vad som kan anses vara rimligt.

Djurägarna medgavs ersättning för veterinärkostnaderna med anledning av att veterinärvården varit medicinskt grundad och motiverad. Storleken på kostnaderna ansågs därtill motsvara vad en katt- respektive hundägare rimligen får antas betala för veterinärvård under sådana omständigheter som i de aktuella fallen. Djurägarna fick därför alla sina ”reparationskostnader” ersatta.

¹¹⁰ Radetzki (2012) s. 124 f, se också Andersson (1993) s. 488.

Radetzki anger att avgörandenas räckvidd är begränsade, på grund av de krav som domstolen ställde på veterinärkostnaderna. Det krävs för att erhålla ersättning som överstiger djurets värde att veterinärkostnaderna är skäligen. De får inte heller i alltför hög utsträckning överstiga djurets värde och inte vara ogrundade.¹¹¹

3.6 Fä sargar fä

I 22 kap. 7 § byggningsbalken (1736:0123 1), nedan kallad BB, finns en gammal regel om ersättningen när fä(djur) skadar annat fä. Det är svårt att i dagens läge hävda att de två inledande meningarna i bestämmelsen är giltiga, eftersom de anger att ersättningens storlek varierar beroende på om det skadade djuret kan ätas eller inte. Ersättningens storlek borde i stället utgå från djurets marknadsvärde. Den tredje meningen utgör emellertid en intressant utgångspunkt. Där anges nämligen att när djur skadat annat djur ska halva veterinärkostnaden eller halva skadan ersättas av det skadevällande djurets ägare. Regeln innebär ett strikt ansvar för det skadevällande djurets ägare, men med en ersättningsbegränsning till hälften av skadan.¹¹²

NJA 1955 s. 39 gällde tillämpningen av den tredje meningen i 22 kap. 7 § BB. En tjur hade kommit lös och tjuvbetäckt tre kvigor som tillhörde annan ägare än tjurens. Kvigorna blev dräktiga och var tvungna att avlivas på grund av att de var för unga för att klara av en dräktighet. Ägaren till tjuren ansågs ansvarig enligt 22 kap. 7 § 3 men. BB och blev skyldig att ersätta kvigornas ägare för halva skadan.

¹¹¹ Radetzki (2012) s. 125.

¹¹² Holm (2012) s. 61, se också Hellner och Radetzki (2010), s. 182.

4 Värderingsmetodernas tillämplighet inom skadeståndsrätten

4.1 Inledning

I det förra avsnittet behandlades bland annat dagsvärdeprincipen, försäljningsvärdeprincipens tillämpning vid beräkning av försäkringsersättning samt den allmänna tillämpningen av bruksvärdeprincipen. I det här kapitlet fördjupas redovisningen av värderingsmetoderna och dess tillämplighet vid beräkning av skadestånd behandlas.

4.2 Tillämpligheten av dagsvärdeprincipen

Som huvudregel är dagsvärdeprincipens tillämplighet densamma vid beräkning av både försäkringsersättning och skadestånd.¹¹³ I praxis har dagsvärdeprincipen legat till grund för värdeberäkningar i ett flertal avgöranden avseende skadeståndersättning.¹¹⁴ Domstolarna har dock inte uttryckligen angivit att det är dagsvärdeprincipen som tillämpas, men Radetzki anser att domstolarna har formulerat sig på sådant sätt att det kan tolkas som en hänvisning till dagsvärdeprincipen. Radetzki menar också att det är rimligt att göra en analogi av 6 kap. 2 § 1 st. 1 men. FAL, som har till syfte att återställa den skadelidandes ekonomiska ställning som förelåg före skadetillfället, när detta syfte är förenligt med principen om full ersättning.¹¹⁵

Det finns dock förhållanden som medför att den försäkringsrättsliga bestämmelsen inte uteslutande kan anses vara lämplig vid beräkning av skadeståndsbeloppet. Tillämpningen av dagsvärdeprincipen skiljer sig åt på några aspekter när det gäller de två rättsområdena. De förhållanden som utgör skillnader i tillämpningen är tidpunkten för värdering, att avdraget för ålder och bruk ska göras med försiktighet och att hänsyn i en något mindre grad tas till subjektiva omständigheter vid beräkning av skadestånd.¹¹⁶

Värderingstidpunkten har stor betydelse för storleken på skadestånd, eftersom det inte sällan dröjer mellan skadetillfället och utdömandet av skadestånd. Inom försäkringsrätten är värderingstidpunkten låst vid skadetillfället men att någon sådan låsning föreligger inom skadeståndsrätten är inte tydligt. Ur rättspraxis finns inget fall som stödjer en viss tidpunkt som värderingstidpunkten men enligt doktrin utgör tidpunkten för domen en rimlig utgångspunkt. Undantag från denna huvudregel kan emellertid förekomma och en tidigare tidpunkt borde ligga till grund för värderingen när den skadelidande underlåtit att reparera

¹¹³ Ekstedt (2001) s. 132 och Hellner och Radetzki (2010) s. 412 f.

¹¹⁴ Radetzki (2012) s. 99, se kapitel 4.2.1 och 4.2.2 avseende rättsfall som behandlar dagsvärdeprincipen.

¹¹⁵ A.a. s. 101, se kapitel 2.8.1 om reparativ funktion och principen om full ersättning.

¹¹⁶ A.a. s. 101, 103 och 107.

eller återanskaffa egendom och priset härför har stigit under processens gång. Tidpunkten blir i ett sådant fall den när skadelidanden rimligtvis borde ha reparerat eller återanskaffat egendomen.¹¹⁷

Den andra omständigheten som medför en skillnad i tillämpningen av dagsvärdeprincipen vid beräkning av skadestånd är frågan om avdrag för ålder och bruk ska göras med försiktighet, vilket har varit ståndpunkten i doktrin sedan en tid tillbaka. Anledningen till försiktigheten är att avdraget kan minska den skadelidandes möjlighet att få full reparation av skadan eftersom möjligheten till återanskaffning minskas.¹¹⁸ Numera finns uttryckligt stöd för ståndpunkten i praxis, efter att Högsta domstolen i NJA 2011 s. 576 angivit att avdraget ska göras med försiktighet.¹¹⁹

Den sista omständigheten som medför en skillnad i tillämpningen av dagsvärdeprincipen inom skadeståndsrätten är frågan om hänsynstaganden till subjektiva förhållanden. I ett försäkringsavtalsförhållande gäller att försäkringsbolaget ska kunna beräkna risker för inträffande av försäkringsfall samt omfattningen av ett sådant, för att kunna anpassa försäkringspremien därefter. I både ett försäkringsavtalsförhållande och ett utomobligatoriskt skadeståndsförhållande har försäkringsgivaren respektive skadevållaren ett krav på förutsebarhet avseende förekomst och storlek på ersättningen som ska betalas. Den skadevållandes möjlighet att kunna förutse individuella förhållanden hos den skadelidande borde emellertid vara mindre än försäkringsbolagets motsvarande möjlighet.¹²⁰ När en beräkning av skadestånd ska göras bör därför subjektiva omständigheter som utgör individuella förhållanden hos den skadelidande ges mindre betydelse än vad sådana omständigheter och förhållanden ges vid beräkning av försäkringsersättning.¹²¹

I praxis finns flera avgöranden där dagsvärdeprincipen tillämpats vid skadeståndsberäkning. Till exempel kan nämnas NJA 1936 s. 693 där Högsta domstolen angav att den skadelidande ”icke kan tillerkännas ersättning med högre belopp än det värde, som bilen med hänsyn till ålder, befintligt skick och brukbarhet kan anses hava haft före sammanstötningen, med avdrag för det värde den därefter hade”. En lastbil hade skadats vid en kollision och den skadelidande krävde ersättning för reparationskostnader, vilka översteg lastbilens värde före kollisionen.

¹¹⁷ Persson (1972) s. 206 och Radetzki (2012) s. 136.

¹¹⁸ Radetzki (2012) s. 102 f. Se också Bengtsson och Strömbäck (2011) s. 376, Hager (1998) s. 56 och Hellner och Radetzki (2010) s. 413.

¹¹⁹ Radetzki (2012) s. 102. Se kapitel 4.2.1 för referat av NJA 2011 s. 576.

¹²⁰ A.a. s. 107.

¹²¹ A.a. s. 107 f.

Den skadelidande medgavs ersättning för lastbilens värde som uppskattades av domstolen till ett högre belopp än skadevällaren medgivit, men lägre än reparationskostnaderna som den skadelidande yrkat ersättning för.

Nedan följer en genomgång av ytterligare praxis som behandlar dagsvärdeprincipens tillämpning i skadeståndsrättsliga mål. Efter genomgången följer ett avsnitt där kommentarer till rättsfallen återges och åsikter i doktrin om dagsvärdeprincipens tillämpning redovisas. För att göra framställningen så tydlig som möjligt kommenteras rättsfallen tillsammans, med anledning av att de berör liknande frågor.

4.2.1 NJA 2011 s. 576

Ett relativt nytt mål från Högsta domstolen, NJA 2011 s. 576, rörde en tvist avseende skadeståndets storlek efter att två gärningsmän dömts för stöld av byggnadsställningar. Byggnadsställningarna var begagnade och tvisten gällde frågan om storleken på avdraget för ålder och bruk. Bolaget som blivit bestulna på byggnadsställningarna yrkade ersättning för hela återanskaffningsvärdet, vilket ostridigt uppgick till 40 000 kr. Gärningsmännen anförde att eftersom byggnadsställningarna var slitna skulle avdrag för ålder och bruk göras med 25 000 kr. Den delen av målet som avser åtal för stöld och trafikförseelse berörs inte i detta referat.

Högsta domstolen inledde med att ange att det, i enlighet med gärningsmännens invändning, kan göras avdrag från återanskaffningsvärdet med anledning av egendomens ålder och bruk. I det aktuella fallet saknades dock framställt påstående eller utredning avseende byggnadsställningarnas skick från båda parterna. Domstolen diskuterade om 35 kap. 5 § 1 men. RB kunde varit tillämplig i fallet men kom fram till att bristen på bevisning inte berodde på svårigheter. Inte heller andra meningens var tillämplig eftersom skadeståndsbeloppet avsåg ett högre belopp än vad som anses vara ett mindre belopp.¹²² Domstolen angav även att eftersom den aktuella situationen inte var ovanlig var det rimligt att domstolen tilläts avgöra skadeståndsbeloppet efter allmänna erfarenhetssatser och skälighet, i stället för att strikt tillämpa processrättsliga regler. Domstolen hänvisade till att kostnaderna för att lägga fram en full utredning avseende materialets skick inte skulle stå i proportion till skadeståndets storlek. Även omständigheten att det skulle bli ett otillfredsställande resultat om någon av parternas

¹²² Se kapitel 2.7 om 35 kap. 5 § RB. Gränsen för vad som räknas till ett mindre belopp går vid ett halvt prisbasbelopp, för år 2011 var ett halvt prisbasbelopp 21 400 kr, se Statistiska centralbyrån, http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____33883.aspx, hämtad 2013-03-20.

värdering skulle godtas fullt ut var av betydelse och domstolen bedömde därför att parterna godtagit att domstolen uppskattade skadeståndsbeloppet enligt en skälighetsbedömning.

Skälighetsbedömningen grundades på att det stulna materialets livslängd var förbrukat till hälften under förutsättning av en oförändrad och normal drift under tiden före stölden. Det stulna materialet utgjorde dock endast en mindre del av det material som bolaget ägde och det var inte självklart att den för bolaget praktiska betydelsen av förslitningen hos det stulna materialet motsvarade minskningen av materialets livslängd. Domstolen angav också slutligen att avdrag för ålder och bruk ska genomföras med försiktighet och ansåg därför att ett skäligt avdrag uppgick till 10 000 kr. Högsta domstolen uppskattade därmed skadeståndsbeloppet till 30 000 kr.

4.2.1.1 Justitieråd Lindskogs yttrande

Som bilaga till Högsta domstolens dom har justitieråd Stefan Lindskog skrivit ett särskilt yttrande. Lindskog framhåller att tillämpningen av avdraget om ålder och bruk inte berörs direkt av målet, vilket är skälet till varför ämnet inte berörs i Högsta domstolens domskäl. Lindskog anser emellertid att målet har medfört vissa överväganden avseende tillämpningen av avdraget för ålder och bruk och har därför skrivit yttrandet.¹²³

Lindskog inleder sin redogörelse med att fastställa att valet av värderingsmetod ska göras utifrån hur differensanalysen görs. Beroende på vilket förlopp som i det aktuella fallet utgör det faktiska händelseförloppet aktualiseras olika värderingsmetoder. De olika alternativen beror på om någon återanskaffning sker eller inte.¹²⁴ När det faktiska händelseförloppet är sådant att en återanskaffning skett, eller ska ske, består skadan av *kostnaden för att återanskaffa motsvarande egendom*. Skadeståndsbeloppet bestäms i ett sådant fall genom en tillämpning av dagsvärdeprincipen.¹²⁵ Om någon återanskaffning däremot inte kommer att ske, ska skadeståndsberäkningen baseras på antingen försäljningsvärdeprincipen eller bruksvärdeprincipen. Vilken av dessa principer som aktualiseras beror på två alternativa hypotetiska händelseförlopp, det ena utgår från att föremålet skulle ha sålts om skadan inte hade inträffat, och det andra utgår från att föremålet i stället skulle ha behållits av den skadelidande. Om förhållandena i det aktuella fallet är sådana att ingen återanskaffning skett (det faktiska händelseförloppet) och att en försäljning skulle ha skett om skadan inte hade inträffat (det hypotetiska händelseförloppet), innebär den uppkomna skadan en *förlorad*

¹²³ NJA 2011 s. 576, Lindskogs yttrande, p. 1.

¹²⁴ A.a. p. 7.

¹²⁵ A.a. p. 11.

möjlighet att sälja egendomen. Värderingen utgår då från nettobeloppet som en försäljning under marknadsmässiga förhållanden skulle uppbringa, motsvarande beräkningsmetoden försäljningsvärdet.¹²⁶ När slutligen det faktiska händelseförloppet är detsamma som ovan, men när det hypotetiska händelseförloppet är att den skadelidande skulle behållit egendomen, utgörs skadan i stället av den *förlorade nyttan*. Värdeberäkningen utgår då från bruksvärdet i och med att nuvärdet av den skadade framtida nyttan ska värderas.¹²⁷ Lindskog påpekar även att de olika metoderna varken är utbytbara eller likvärdiga.¹²⁸

Det föreligger enligt Lindskog en presumtion i den praktiska tillämpningen av 5 kap. 7 § SkL för att det är dagsvärdeprincipen som ska ligga till grund för värdeberäkningen. Presumtionen innebär att någon undersökning om huruvida en återanskaffning har skett eller kommer att ske utesluts och beräkningen av skadeståndet sker enligt dagsvärdeprincipen oavsett den skadelidandes intentioner om återanskaffning.¹²⁹ Om skadevällaren av någon anledning anser att dagsvärdet inte ska ligga till grund för skadeståndet ska denne framföra speciella skäl för att bryta presumtionen.¹³⁰ Presumtionen har goda skäl, enligt Lindskog. För det första medför presumtionen en rätt hos den skadelidande att själv avgöra huruvida en återanskaffning ska ske eller inte. För det andra kan en återanskaffning även vara komplicerad och ta lång tid. För det tredje kan det vara svårt att genomföra en återanskaffning före det att ersättningen har utbetalats, eftersom det innebär att den skadelidande själv måste stå för likviden vid köpet. Det är emellertid också så att om den skadelidande får ersättning för att en återanskaffning ska ske men när någon återanskaffning inte sker, är en omreglering i praktiken omöjlig.¹³¹

För tillämpningen av avdraget för ålder och bruk aktualiseras främst skadeståndets funktion som reparativ åtgärd. Skyddssyftet har inte enbart form som ekonomiskt återställande utan även som den skadelidandes intresse av ett *effektivt* återställande, vilket innebär en högre grad av återställande än enbart det strikta ekonomiska återställandet.¹³² Lindskog framför att kostnaden för återanskaffning inte ersätts i högre utsträckning än vad som krävs för ett effektivt återställande. Vad som utgör den yttre gränsen bestäms dels av den skyddsregel som medför ansvar, dels av de förhållanden som föreligger i det enskilda fallet. När det gäller sakskada är det ytterst egendomsskyddet som utgör grund för ansvar. Den skadelidandes

¹²⁶ NJA 2011 s. 576, Lindskogs yttrande, p. 9.

¹²⁷ A.a. p. 10.

¹²⁸ A.a. p. 3.

¹²⁹ A.a. p. 14.

¹³⁰ A.a. p. 16.

¹³¹ A.a. p. 15.

¹³² A.a. p. 2.

intressen ska enligt Lindskog särskilt beaktas, vilket innebär att den skadelidande inte utan vidare ska behöva acceptera t.ex. ett begagnat klädesplagg som ersättning för det skadade. I vissa fall är det dock rimligt att den skadelidande får acceptera en ersättning som uppgår till den kostnad som det innebär att köpa ett likvärdigt, begagnat, föremål. Beaktande av ålder och bruk innefattas i denna bedömning.¹³³

I enlighet med synsättet att enbart kostnader för att säkerställa ett effektivt återställande ska ersättas anser Lindskog att det för bruksföremål inte är rimligt att skadeståndsbeloppet ska överstiga den skadade egendomens bruksvärde. Konsekvensen skulle annars kunna bli att skadevällaren riskerar att få betala ett mycket högt belopp för en återanskaffning som inte motsvarar någon egentlig ekonomisk förlust, vilket är fallet när den skadade egendomen inte har något ekonomiskt värde, men väl ett bruksvärde för skadelidanden. Svårigheten att fastställa ett bruksvärde för egendom som till exempel är unik innebär att skadeståndsbeloppet i vissa fall får bedömas efter rimlighet.¹³⁴

Lindskog anser att det är oklart hur avdraget för ålder och bruk ska göras vid beräkning av skadestånd. Avdraget syftar till att vara en motvikt till den skadelidandes nytta vid anskaffning av ny egendom. Nyttan som den skadelidande erhåller består av den nya egendomens längre livslängd och högre funktionalitet än vad den skadade egendomen hade. Lindskog menar att avdraget inte ska motsvara den skadade egendomens minskade ekonomiska värde under brukstiden, utan det värde som skadelidanden erhåller i form av den nya egendomen. Denna fördel utgörs av de positiva effekterna av nytt i stället för gammalt.¹³⁵

Angående de uttalanden som gjorts avseende försiktigheten i tillämpningen av avdrag för ålder och bruk¹³⁶ anser Lindskog att det är problematiskt att fastställa vad som räknas som försiktighet. Trots svårigheten är det likväl möjligt att dra slutsatsen att ett avdrag för ålder och bruk inte alltid ska göras.¹³⁷ Det är inte utan konsekvenser för den skadelidande som ett avdrag för ålder och bruk görs. En fördel av nytt i stället för gammalt uppstår generellt efterhand, medan ett avdrag får effekt omedelbart. Den skadelidande påtvingas egendomsbyte till följd av skadan men eftersom skadeståndsbeloppet inte fullt räcker till återanskaffningen måste den skadelidanden betala viss del av den nya egendomen själv. Förfarandet leder till ett

¹³³ NJA 2011 s. 576, Lindskogs yttrande, p. 18.

¹³⁴ A.a. p. 19.

¹³⁵ A.a. p. 22-24.

¹³⁶ Se nedan i kapitel 4.2.3 om försiktigheten vid avdrag för ålder och bruk.

¹³⁷ NJA 2011 s. 576, Lindskogs yttrande, p. 26.

likviditetstapp hos skadelidanden som därigenom inte återställs till fulllo. Det bör därför enligt Lindskog föreligga särskilda skäl när ett avdrag för ålder och bruk ska göras.¹³⁸

Lindskog anser att gränsdragningen gällande försiktigheten vid dagsvärdeberäkning kan få ledning ur principen *compensatio lucri cum damno*. Principen innebär att skadeståndsbeloppet sätts ned för att kompensera för fördelar som den skadelidande erhållit till följd av skadan. Avdraget görs i enlighet med syftet att den skadelidande ska återställas till det läge, varken sämre eller bättre, som denne skulle varit i om skadan inte inträffat. Ett avdrag enligt nämnda princip görs i den mån det inte hindrar återställandet och endast om fördelen kan anses vara likvärdig med skadeståndet, vid tidpunkten för skaderegleringen eller i nära anslutning till den.¹³⁹ Fördelen kan bestå av till exempel pengar, en kostnadsinbesparing eller ett skrotvärde hos totalskadad egendom, vilket kan vara grunder för att avräkning ska ske.¹⁴⁰ Om fördelen däremot är framtida, och inte i nutid kan omsättas till pengar, ska ingen avräkning göras.¹⁴¹ När den skadelidande är näringsidkare kan tydliga företagsekonomiska värden uppstå, vilka kan medföra att en avräkning ska göras trots att fördelen uppkommer i framtiden. Någon avräkning ska emellertid inte ske om de inte kan fastställas utan osäkra antaganden om framtiden.¹⁴²

Slutligen behandlar Lindskog omständigheterna i det aktuella fallet, NJA 2011 s. 576, och anledningen till domskäl och domslut. Den skadelidande i det aktuella fallet var näringsidkare och fördelen av nytt i stället för gammalt utgjordes av ett företagsekonomiskt värde i form av minskade investeringskostnader. Underlag för principiella överväganden avseende hur ålder och bruk skulle inverka på skadeståndsbeloppet saknades emellertid.¹⁴³ Storleken på skadeståndet uppskattades genom en erfarenhetsgrundad bedömning, vilken läkte den ofullständiga utredning som hade lagts fram av parterna.¹⁴⁴ Lindskog anger vidare att avdraget som gjordes i domen antingen var ett värdeminskingsavdrag (avdrag för ålder eller bruk) eller ett fördelsavdrag (avdrag för fördel av nytt i stället för gammalt), men att det inte framgår vilket. Rättsläget avseende ålder och bruks betydelse blir därför oförändrat.¹⁴⁵

¹³⁸ NJA 2011 s. 576, Lindskogs yttrande, p. 27-28.

¹³⁹ A.a. p. 29.

¹⁴⁰ A.a. p. 30.

¹⁴¹ A.a. p. 31.

¹⁴² A.a. p. 32.

¹⁴³ A.a. p. 34.

¹⁴⁴ A.a. p. 35.

¹⁴⁵ A.a. p. 34.

4.2.2 NJA 1991 s. 269

Ett rättsfall som tydligt visar på svårigheten att avgöra en saks värde är NJA 1991 s. 269.¹⁴⁶ Nämnda fall behandlar sakskada i form av bedrägeri där gärningsmännen kom över en tre månader gammal klocka. Tre olika värden aktualiserades vid skadeståndsberäkningen. Den skadelidande hade köpt klockan för 50 000 kronor, vilket var samma värde som angavs på ett värderingsintyg som ägaren erhållit vid köpet av klockan. Genom ett samtal med ett företag som sålde likadana klockor hade den skadelidande efter stölden fått veta att de såldes för 54 000 kronor. Den skadelidande hade emellertid varit beredd att sälja klockan för 45 000 kronor, vilket kunde bevisas eftersom denne gått med på att sälja klockan för det värdet till de två män som stal den.

Tingsrätten dömde gärningsmännen att betala skadestånd med 50 000 kronor till ägaren av klockan med anledning av att det var det bevisade värdet för klockan. I hovrätten uppvisades ett värderingsintyg, som föreskrev att klockan var värd 54 000 kronor, men skadestånd utdömdes med 45 000 kronor eftersom det var vad den skadelidande var villig att sälja klockan för. Slutligen avgjorde Högsta domstolen att värdet för klockan var 54 000 kronor trots att den skadelidande var villig att sälja klockan för ett lägre belopp. Domstolen angav att denna avsikt inte bör föranleda att skadeståndets beräkning ska understiga kostnaden för återanskaffning av en ny likadan klocka.

4.2.3 Försiktighet vid avdrag för ålder och bruk

Som tidigare nämnts¹⁴⁷ har det i doktrin under en tid diskuterats om dagsvärdeprincipens tillämpning inom skadeståndsrätten skiljer sig från försäkringsrätten genom att avdraget för ålder och bruk ska göras med försiktighet. Genom Högsta domstolens uttalande i NJA 2011 s. 576 fastställdes således tidigare gällande rättsläge.¹⁴⁸ Domen fastställer dock inte den närmare innebörden av försiktigheten av avdraget. Graden av den försiktighet som ska vidtas har varit föremål för diskussion.¹⁴⁹

Schultz anger att eftersom återanskaffningsmöjligheten minskar när långtgående avdrag för ålder och bruk medges ska ett sådant avdrag göras med större försiktighet vid beräkning av

¹⁴⁶ Se Radetzki (2012) s. 67.

¹⁴⁷ Se kapitel 4.2 om tillämpligheten av dagsvärdeprincipen inom skadeståndsrätten.

¹⁴⁸ Radetzki (2011) s. 640. Radetzki har även kommenterat NJA 2011 s. 576 i Radetzki (2012). På grund av texternas likheter kommer hänvisningar i huvudsak att göras till Radetzki (2012) och endast till Radetzki (2011) i den mån det där finns uttalanden som skiljer sig från de i Radetzki (2012).

¹⁴⁹ Radetzki (2012) s. 104.

skadestånd än vid beräkning av försäkringsersättning.¹⁵⁰ När den skadade egendomen är sådan som inte finns på en fungerande andrahandsmarknad blir följden att den skadelidandes möjlighet till återanskaffning minskar när avdrag för ålder och bruk görs, eftersom det då inte finns någon motsvarande egendom att återanskaffa som motsvarar skadeståndsbeloppet.¹⁵¹ Schultz anger att NJA 1991 s. 269 utgör ett visst stöd för att avdrag för ålder och bruk ska göras med försiktighet, och i vissa fall helt uteslutas, till förmån för principen om full ersättning. Schultz menar nämligen att principen om full ersättning är så starkt förankrat i skadeståndsrätten att avdrag för ålder och bruk inte ska göras när ett sådant avdrag skulle inverkat negativt på den skadelidandes möjlighet att återanskaffa egendom likvärdig den egendom som förlorats.¹⁵²

Radetzki är tveksam till Schultz tolkning av NJA 1991 s. 269 och anger att andrahandsmarknaden för ett sådant armbandsur som var aktuellt i målet torde vara välfungerande. Att rättsfallet skulle utgöra stöd för Schultz uppfattning att avdrag inte ska göras när en fungerande andrahandsmarknad inte finns, kan därför inte stämma enligt Radetzki. Anledningen till att avdrag inte gjordes i det aktuella fallet berodde enligt Radetzki på att armbandsuret var så nytt att det inte kunde anses ha förlorat värde och domen visar därför inte på någon obenägenhet att medge avdrag.¹⁵³ Även Hager anser att det var omständigheten att klockan var så ny som medförde att något avdrag inte gjordes.¹⁵⁴

Tolkningen av NJA 1991 s. 269, att något avdrag inte gjordes på grund av att klockan var så pass ny att den inte kunde anses ha förlorat något av sitt värde, är inte korrekt enligt Schultz. Generellt gäller nämligen för all egendom att viss del av värdet förloras redan vid den ursprungliga köpetidpunkten, eftersom den då förändras från ny till begagnad.¹⁵⁵ Radetzki anger att Schultz inte använder sig av rätt värdebegrepp när han hänvisar till klockans marknadsvärde i stället för dagsvärdet. Dessa olika begrepp utgör nämligen olika grund för värdering och dagsvärdet motsvarar inte nödvändigtvis egendomens marknadsvärde. Avdraget för ålder och bruk ska inte utgöras av skillnaden mellan marknadsvärdet hos den

¹⁵⁰ Schultz (2009) s. 856.

¹⁵¹ A.a. s. 860 f.

¹⁵² Schultz (2009) s. 861.

¹⁵³ Radetzki (2012) s. 105.

¹⁵⁴ Hager (1998) s. 58.

¹⁵⁵ Schultz (2009) s. 861.

skadade egendomen och återanskaffningsvärdet hos ny egendom. Det är i stället kontinuerliga värdeminskingsavdrag som ska ligga till grund för beräkningen av avdraget.¹⁵⁶

Även Lindskog anför skäl för försiktighet vid avdrag för ålder och bruk med hänsyn till den skadelidandes intresse av återställande.¹⁵⁷ Enligt Radetzki innebär både Lindskog och Schultz ställningstaganden att risken för att en återanskaffning inte kan ske, på grund av att skadeståndet som motsvarar dagsvärdet inte räcker till, läggs på skadevällaren. En sådan ståndpunkt är visserligen inte utan grund, stöd kan anses finnas i syftet bakom Högsta domstolens uttalande, att avdrag för ålder och bruk ska göras med försiktighet, är att den skadelidandes återanskaffningsmöjlighet inte ska äventyras. Ståndpunkten har emellertid inte uttryckligt stöd i praxis och Radetzki ifrågasätter om den inte medför att den skadelidandes möjlighet till återanskaffning ges för stor tyngd. Syftet med ett skadestånd är att återställa den skadelidande ur ett ekonomiskt perspektiv. Att medge ersättning som motsvarar värdet för ny egendom bidrar till att skadevällaren måste betala för en överkompensation i och med att den skadelidandes förmögenhet ökar till följd av en sådan ersättning.¹⁵⁸ Radetzki anger därför att till dess Högsta domstolen uttryckligen angivit något annat, bör avdrag för ålder och bruk göras i samma utsträckning som tidigare. Avdraget ska således ske regelmässigt och försiktigheten ska enbart avse storleken på avdraget, inte förekomsten av det. Genom denna tillämpning utesluts också den svåra gränsdragningen mellan vilka fall som ska medföra avdrag och vilka som inte ska det.¹⁵⁹

4.2.4 Hänsyn till subjektiva förhållanden

Ovan refererade rättsfall ger även grund för en diskussion kring hänsyn av subjektiva omständigheter när dagsvärdeprincipen tillämpas vid beräkning av skadestånd. Inom försäkringsrätten bör hänsyn tas till om den skadelidande hade tänkt sälja egendomen till ett lägre pris än det som motsvarar egendomens värde enligt dagsvärdeprincipen. I ett sådant fall ska den skadelidande inte erhålla ersättning med mer än det belopp denne var villig att sälja egendomen för.¹⁶⁰ Ur ett sådant perspektiv kan utgången i NJA 1991 s. 269 vara förvånande. Anledningen till utgången i målet kan emellertid varit att Högsta domstolen ansåg att det vid beräkning av skadestånd ska tas mindre hänsyn till sådana subjektiva omständigheter. Den

¹⁵⁶ Radetzki (2012) s. 105, se också kapitel 3.2.1 om avdraget för ålder och bruk.

¹⁵⁷ Se kapitel 4.2.1.1 om Lindskogs yttrande.

¹⁵⁸ Radetzki (2012) s. 106.

¹⁵⁹ A.a. s. 107.

¹⁶⁰ Radetzki (2012) s. 81, se också Bernitz (1959) s. 15 och Hellner (1965) s. 232. Hänsynstagande till att den skadelidande skulle sålt egendomen till underpris tas bara när en sådan vilja tagit sig uttryck i handling. Anledningen till att det lägre försäljningsvärdet i sådana fall ska beaktas är att den skadelidande annars gör en vinst genom skadan.

skadelidandes avsikt att sälja klockan till underpris kan därför ansetts utgöra en för subjektiv omständighet för att hänsyn skulle tas till omständigheten.¹⁶¹

Tillsammans med Hellner anger Radetzki emellertid att det inom skadeståndsrätten i vissa fall är rimligt att ta hänsyn till den skadelidandes särskilda vanor och behov. Som exempel nämns att gällande egendom som kläder finns en stor variation, vissa människor väljer att köpa nya modekläder varje år medan andra sällan behöver förnya sin garderob. Eftersom det inte finns något tvång för den skadelidande att använda det utbetalda skadeståndet till återanskaffning ska hänsyn tas även till det.¹⁶²

4.3 Tillämpligheten av försäljningsvärdeprincipen

Metoden att beräkna skada motsvarande den skadade egendomens försäljningsvärde är inte en i praxis fastställd metod för beräkning av skadestånd, men metoden borde ändå vara tillämplig även avseende skadestånd.¹⁶³

En egendoms dagsvärde är normalt högre än försäljningsvärdet, vilket medför att den skadelidande inte erhåller full ersättning genom försäljningsvärdeprincipen.¹⁶⁴ Hellner framhåller att det kan vara olämpligt att använda försäljningsvärdet som grund för värdeberäkningen och jämför med det fall när egendom som är obetydligt använd har förstörts. Egendomen har troligtvis förlorat i värde i förhållande till ny egendom av samma slag vilket gör ersättningen otillräcklig vid återanskaffning av egendom.¹⁶⁵

Ett skadestånd ska emellertid aldrig understiga försäljningsvärdet vilket medför att försäljningsvärdet ska ges företräde när dagsvärdet är lägre. Avdraget för ålder och bruk får därför inte göras i den utsträckningen att ersättningen understiger egendomens försäljningsvärde. Bakom denna princip återfinns omständigheten att den skadelidande alltid kunnat sälja sin egendom (om inte skadan hade inträffat), och därigenom i alla lägen kunnat tillgodogöra sig försäljningsvärdet. Dagsvärdeprincipen ska således bortses från när den skadelidande hade kunnat göra en handelsvinst vid försäljning av egendomen.¹⁶⁶

Försäljningsvärdet utgör det nettovärde som den skadelidande hade erhållit vid försäljning, alla kostnader som försäljningen skulle ha medfört ska således medföra avdrag. Av vikt är också att den skadelidande inte har rätt till ersättning för handelsvinsten om åtgärder vidtagits

¹⁶¹ Radetzki (2012) s. 108.

¹⁶² Hellner och Radetzki (2010) s. 413.

¹⁶³ Radetzki (2012) s. 110.

¹⁶⁴ Radetzki (2012) s. 111, se också Rodhe (1956) s. 474.

¹⁶⁵ Hellner (1965) s. 226.

¹⁶⁶ Hellner och Radetzki (2010) s. 414 och Radetzki (2012) s. 111 f.

och ingen förlorad omsättning uppkommit, utan ersättningen beräknas i stället enligt dagsvärdeprincipen.¹⁶⁷

Schultz anser att värderingen lämpligen borde ske med utgångspunkt i tidpunkten för ersättningen i stället för tidpunkten före skadan.¹⁶⁸ Schultz framhåller också likheten mellan de olika värderingsmetoderna och marknadsvärde hos egendom. Vad utgör ett marknadsvärde? Både en egendoms försäljningsvärde och återanskaffningsvärde kan sägas motsvara marknadsvärdet, men det beror på vilken marknad som avses. Försäljningsvärdets utgångspunkt är hos köparmarknaden och motsvaras av det pris som en köpare är villig att betala för sådan egendom. Återanskaffningsvärdets utgångspunkt ligger i stället hos säljarmarknaden och motsvaras av storleken på kostnaden för att köpa sådan egendom. För egendom som är fungibel torde priset på köpar- respektive säljarmarknaden vara lika högt, men för egendom som är individuell finns en högre sannolikhet för variation på köpar- och säljarsidan. På grund av nämnda asymmetri är det enligt Schultz tydligt att marknadsvärde är ett oprecist och riskabelt uttryck.¹⁶⁹

Rodhe framför ett synsätt som innebär att värdeberäkningen ska göras utifrån anskaffningsvärdet i stället för försäljningsvärdet. Anskaffningsvärdet motsvarar inte det återanskaffningsvärde som används vid beräkning enligt dagsvärdeprincipen, utan utgör i stället det värde som en återförsäljare betalar för motsvarande egendom. Beräkningen av försäljningsvärde enligt anskaffningsvärdet inkluderar således inte handelsvinst utan enbart det värde som hade kunnat erhållas om försäljning hade skett till en mellanhand. Med denna beräkning utesluts den osäkerhet som marknadsläget medför och värdeberäkningen blir således mer tillförlitlig.¹⁷⁰

4.4 Tillämpligheten av bruksvärdeprincipen

Bruksvärdeprincipen är endast undantagsvis tillämplig inom skadeståndsrätten enligt Hellner och Radetzki. Beräkningsmetoden utgör ett alternativ när det inte är *möjligt* att fastställa ett dagsvärde och när ett försäljningsvärde inte kan anses utgöra en *lämplig* metod för värdeberäkning.¹⁷¹

¹⁶⁷ Radetzki (2012) s. 112.

¹⁶⁸ Schultz (2009) s. 857.

¹⁶⁹ Schultz (2009) s. 857 f.

¹⁷⁰ Rodhe (1956) s. 557.

¹⁷¹ Hellner och Radetzki (2010) s. 414.

I praxis har principen inte uttryckligen tillämpats, men det är tänkbart att domar avseende djurs avelsvärde egentligen utgör en tillämpning av bruksvärdeprincipen. Vid denna tillämpning har emellertid bruksvärdet beräknats trots att det varit möjligt att beräkna ett återanskaffningsvärde eller försäljningsvärde. NJA 1935 s. 148, NJA 1946 s. 758 I och NJA 1957 s. 499 gällde ersättning för en hund respektive silverrävar som dödats. Det hade varit möjligt att fastställa ett dagsvärde för djuren men skadeståndsbeloppet räknades ändå utifrån en beräkning av djurens avelsvärde. Även i NJA 1944 s. 417 och NJA 1980 s. 497 beräknades skadeståndet utifrån djurens avelsvärde när älgar hade dödats. Radetzki framhåller att det hade varit möjligt att fastställa ett försäljningsvärde med utgångspunkt i den ersättning som en markägare kan erhålla vid försäljning av rättigheten att skjuta älg på dennes mark.¹⁷²

Radetzki anger vidare att de nämnda rättsfallen ger för handen att det inte ställs obetydliga krav för att värdeberäkningen ska genomföras enligt försäljningsvärdemetoden. Eftersom det i fallen med hunden och silverrävarna hade varit möjligt att fastställa ett dagsvärde, kan det konstateras att bruksvärdeprincipen inte undantagslöst tillämpas enbart när det inte är möjligt att fastställa ett dagsvärde. Radetzki anser däremot att domstolen vidhåller att bruksvärdeprincipen enbart ska tillämpas när en beräkning enligt försäljningsvärdeprincipen inte är lämplig. Därför borde tillämpningen av bruksvärdeprincipen avgöras utifrån en lämplighetsbedömning huruvida dagsvärdeprincipen och försäljningsvärdeprincipen utgör en acceptabel grund för värdeberäkning. Radetzki säger således emot det som redovisats i inledningen på detta avsnitt och menar att värdeberäkningen ska grundas på bruksvärdeprincipen när varken dagsvärde eller försäljningsvärde är en *lämplig* utgångspunkt.¹⁷³

Bruksvärdeprincipen kan vidare utgöra en lämplig grund för beräkning av skadeståndsbeloppet när den skadade egendomen är gammal men ändå har ett bruksvärde för den skadelidande. När egendomens ålder medför höga avdrag blir dagsvärdet lågt, vilket minskar den skadelidandes möjlighet till återanskaffning. Om egendomen i ett sådant fall har ett bruksvärde som överstiger dagsvärdet kan i stället bruksvärdeprincipen ligga till grund för ersättningen. Det kan till exempel gälla gamla möbler som har ett lägre dagsvärde än vad som varit fallet om möblerna varit nya. I vissa fall kan de gamla möblerna trots allt ha ett bruksvärde som överstiger dagsvärdet och detta måste erkännas vid värdeberäkningen.¹⁷⁴

¹⁷² Radetzki (2012) s. 114 f.

¹⁷³ A.a. s. 115.

¹⁷⁴ Hellner och Radetzki (2010) s. 413.

4.5 Förhållandet värderingsmetoderna emellan

Som tidigare framkommit beror valet av värderingsmetod på de omständigheter som är för handen i det aktuella fallet. Nedan redovisas generella uttalanden som gjorts i doktrin avseende valet av värderingsmetod.

Rodhe anger att valet av vilken metod som ska ligga till grund för värdeberäkningen kan avgöras av vilket syfte skadade egendomen uppfyllt. Dagsvärdeprincipen bör tillämpas när egendomen användes för personligt bruk, försäljningsvärdeprincipen bör tillämpas om den skadelidande ämnade sälja egendomen, och slutligen bör bruksvärdeprincipen tillämpas när den skadelidande haft egendomen för att tillgodogöra sig avkastning från den. Om det inte går att fastställa att den skadelidande haft något syfte som angivits ovan måste i stället en allmän regel tillämpas och huvudregeln är då att dagsvärdet ska ligga till grund för värderingen. Reservation ska dock göras för när ett högre försäljningsvärde kunnat erhållas.¹⁷⁵

Schultz anger att de olika metoderna för värdeberäkning uttrycker konkreta bedömningar för att fastställa värdet hos skadad egendom, i stället för att utgöra allmänna principer om värdeberäkning och ha en tydlig förankring i rättspolitiska ställningstaganden.¹⁷⁶ Vid svårigheter att välja värderingsmetod, och även vid svårigheter att tillämpa den valda metoden, anser Schultz att principen om full ersättning alltid bör ges störst betydelse.¹⁷⁷ Förhållanden på den skadelidandes sida som medför att värdet på egendomen är individuellt för det specifika fallet kan inte undantagslöst inkluderas i värdeberäkningen. Sådana förhållanden kan vara att egendomen har ett affektionsvärde för den skadelidande som inte rimligen kan överföras i pengar.¹⁷⁸ Den skadelidande har emellertid rätt att kräva tämligen höga kostnader för att kunna återanskaffa egendom, till exempel i form av leverans- eller installationskostnader, vilket hör ihop med den grundläggande rätten till kontroll över sin egendom.¹⁷⁹

Hager anger att valet av värderingsmetod är beroende av egendomens art vilket värde som ska ersättas. Det går inte att fastställa att en värderingsmetod alltid ska tillämpas för viss egendom.¹⁸⁰ Vid beräkning av skadestånd finns det en större möjlighet för den skadelidande att själv välja vilken värderingsmetod som ska ligga till grund för beräkningen. Det följer

¹⁷⁵ Rodhe (1956) s. 474 och 551 f.

¹⁷⁶ Schultz (2009) s. 856. Se kapitel 3 om de olika värderingsmetoderna.

¹⁷⁷ A.a. s. 858 f.

¹⁷⁸ Se dock NJA 2001 s. 65, I och II i kapitel 3.5.

¹⁷⁹ Schultz (2009) s. 860.

¹⁸⁰ Hager (1998) s. 56.

nämligen av principen om restitution att den skadelidande ska erkännas en högre ersättning när en sådan kan beräknas enligt en giltig värderingsmetod.¹⁸¹

4.6 Betydelsen av NJA 2011 s. 576 ur ett processuellt perspektiv

NJA 2011 s. 576 har inte endast varit av intresse ur ett skadeståndsrättsligt perspektiv, utan innehåller också en del intressanta frågor ur ett processrättsligt perspektiv. Rättsfallet berör hur domstolen kan göra en skälighetsbedömning trots att 35 kap. 5 § RB inte är tillämplig. I det här avsnittet kommer de kommentarer som skrivits om rättsfallets processrättsliga betydelse kort beröras. Heuman har skrivit en artikel om rättsfallet i JT och Azelius och Kjellander samt Mellqvist har skrivit rättsfallscommentarer i samma tidskrift.¹⁸² Någon fullständig redovisning av författarnas kommentarer kommer inte att ges utan enbart de synpunkter som författarna givit uttryck för som berör 35 kap. 5 § RB.

4.6.1 Avtal avseende skälighetsbedömning

Heumans artikel behandlar följden av NJA 2011 s. 576 i form av att parter numera implicit kan träffa avtal om tillämpning av värderingsregeln i 35 kap. 5 § RB.¹⁸³ I Högsta domstolens domskäl antyder flera uttalanden att parterna har kommit överens om att domstolen ska göra en skälighetsbedömning.¹⁸⁴ Heuman anger att det sannolikt var parternas processföring som gav uttryck för deras gemensamma partsinställning och att de därigenom implicit hade ingått ett avtal. Avtalet innebar att domstolen skulle tillämpa 35 kap. 5 § RB och domstolen blev bunden av detta avtal att inte tillämpa någon annan regel.¹⁸⁵ Beviskravet låg mycket lågt, domstolen framhöll att det kunde *antas* att parterna godtagit skälighetsbedömningen. Någon bevisning avseende ett av parterna ingått avtal krävdes inte.¹⁸⁶

Skälen för att tillåta att parternas processföring kan binda domstolen till en viss rättstillämpning är flera. Högsta domstolen anger i NJA 2011 s. 576 att en skälighetsbedömning kan vara praktisk. Detta skäl föreligger särskilt när det inte är proportionerligt mot skadeståndsbeloppet att lägga fram en utredning.¹⁸⁷ Vidare föreligger processekonomiska fördelar för både parterna och domstolen samt rättssäkerhets- och

¹⁸¹ A.a. s. 57 f.

¹⁸² Se Heuman (2011), Azelius och Kjellander (2011) och Mellqvist (2012).

¹⁸³ Heuman (2011), s. 338.

¹⁸⁴ A.a. s. 348.

¹⁸⁵ A.a. s. 349.

¹⁸⁶ A.a. s. 350.

¹⁸⁷ A.a. s. 350.

rättvisesynpunkter som kan vara av betydelse vid bedömningen om ett processuellt avtal kan godtas.¹⁸⁸

Den i målet aktuella frågan rörde tillämpningen av avdraget för ålder och bruk, vilket utgör två rekvisit enligt Heuman. Det ena rekvisitet rör byggnadsställningarnas ålder och det andra deras skick. När en skälighetsbedömning görs riskerar dessa två omständigheter att flyta samman och därför är det sannolikt att resultatet blir osäkrare än om bedömningen hade gjorts i enlighet med en strikt tillämpning av processuella regler. Högsta domstolen uttalade emellertid att det skulle vara otillfredsställande om någon av parternas positioner skulle godtas fullt ut.¹⁸⁹ Heuman anser dock att det var fullt möjligt för Högsta domstolen att döma i enlighet med något av parternas yrkanden.¹⁹⁰

Heuman framför också att det av domstolen fastställda avdraget på 10 000 kr inte med säkerhet kan sägas vara korrekt och ifrågasätter därför om strävandena efter ett materiellt riktigt och rättvist resultat var ett tillräckligt starkt skäl för att medge en skälighetsbedömning enligt parternas avtal. Heuman anser att det i stället hade varit de processekonomiska argumenten om förenkling för domstolen och tillvaratagande av parternas processekonomiska intressen som hade utgjort ett lämpligare argument för att godta ett avtal om skälighetsbedömning.¹⁹¹

4.6.2 Processföring som medför medgivande av skälighetsbedömning

I Azelius och Kjellanders rättsfallskommentar diskuteras hur Högsta domstolens domskäl påverkar den strategi som förs av det ombud som företräder den part som inte har bevisbördan. Enligt Azelius och Kjellander har sådana ombud tidigare kunnat basera åberopanden och framtaganden av motbevis efter motpartens framlagda bevis. Om det varit tydligt att förutsättningarna för en skälighetsbedömning enligt 35 kap. 5 § RB inte uppfyllts har ombuden på den sida som inte har bevisbördan kunnat låta bli att föra någon motbevisning och samtidigt kunnat förvissa sig om att någon skälighetsbedömning inte kan bli aktuell.¹⁹² Azelius och Kjellander framhåller att det efter Högsta domstolens dom nu finns en risk för att en sådan strategi uppfattas som ett implicit medgivande av en skälighetsbedömning. Azelius och Kjellander ställer sig därför kritiska till domen och hade önskat ett förtydligande i frågan om vad som krävs av en part för att denna ska kunna antas ha godtagit att domstolen gör en

¹⁸⁸ A.a. s. 351.

¹⁸⁹ Heuman (2011) s. 352.

¹⁹⁰ A.a. s. 353.

¹⁹¹ A.a. s. 353.

¹⁹² Azelius och Kjellander (2011) s. 585.

skälighetsbedömning. Fram till ett sådant förtydligande har gjorts anser Azelius och Kjellander att det kan vara behövligt av en part, som upplever motpartens bevisning som för tunn, att ange att en skälighetsbedömning inte godtas. Ombud måste kanske därför, åtminstone till dess ett förtydligande kommit, klargöra att passivitet inte innebär något medgivande för domstolen att pröva målet utifrån något annat än en strikt tillämpning av processuella regler.¹⁹³

4.6.3 Högsta domstolens skäl att tillämpa en skälighetsbedömning

Mellqvist ställer sig frågande till vilken processuell betydelse rättsfallet egentligen har för rättstillämpningen i framtiden. Svårigheten att fastställa denna betydelse ökar enligt Mellqvist på grund av att Högsta domstolen inte använde sig av vedertagna processrättsliga termer, genom att ange att utredningsunderlaget var ofullständigt. Mellqvist ifrågasätter vad som menas med ett utredningsunderlag och på vilket sätt det är ofullständigt.¹⁹⁴ Det är rimligt att anta att Högsta domstolen genom användning av uttrycket ”ofullständigt utredningsunderlag” avser både ofullständiga åberopanden och ofullständig bevisning.¹⁹⁵

Avseende tillämpningen av 35 kap 5 § RB framhåller Mellqvist att domstolen, utan någon given förklaring om varför, fastställde att inga bevissvårigheter förelåg och att första meningen i nämnda lagrum därför inte kunde vara tillämpligt. Att det inte förelåg bevissvårigheter i det aktuella fallet är enligt Mellqvist inte självklart.¹⁹⁶ Högsta domstolen uttalade emellertid, trots nämnda avståndstagande till 35 kap. 5 § RB, att skadeståndet skulle uppskattas efter skälighet. Anledningen angavs vara ett antagande om att parterna godtagit en sådan uppskattning. Det tycks därför enligt Mellqvist vara så att Högsta domstolen först tar avstånd till tillämpningen av 35 kap. 5 § RB och sedan trots allt tillämpar regeln.¹⁹⁷

Mellqvist berör också frågan om hur parterna kan ansetts ha godtagit en skälighetsbedömning. För en tillämpning av 35 kap. 5 § RB krävs som ovan nämnts inte något godkännande från parterna och parterna kan inte anvisa domstolen att tillämpa regeln. Emellertid anser Mellqvist i enlighet med Heumans resonemang att parterna under vissa förutsättningar borde kunna anvisa domstolen att tillämpa en skälighetsbedömning. 35 kap. 5 § RB har så tydliga

¹⁹³ A.a. s. 588.

¹⁹⁴ Mellqvist (2012) s. 153.

¹⁹⁵ A.a. s. 155 f.

¹⁹⁶ A.a. s. 149.

¹⁹⁷ A.a. s. 155 f.

drag av materiella regler att det skulle kunna uppstå processekonomiska vinster av en sådan ordning.¹⁹⁸

En risk som nämnda rättstillämpning kan medföra är att någon av parterna överraskas av att domstolen ansett sig ha haft parternas tillåtelse att göra en skälighetsbedömning. Mellqvist anser dock att en sådan bedömning endast får förekomma när båda parterna är införstådda med en sådan bedömning.¹⁹⁹ Någon oro för att domstolarna ska frångå processuella principer för att övergå till fria skälighetsbedömningar är därför inte nödvändig. Tillämpningen av det i målet aktuella förfarings sättet är lämpligt när anspråket är framställt i ett brottmål och när kostnaderna för utredningen inte skulle vara i rimlig proportion till skadeståndsbeloppet. Av betydelse för en sådan tillämpning är således proportionen mellan skadeståndsbeloppet och kostnaderna för bevisning. Tillämpningen kan därför aldrig komma i fråga när skadeståndsbeloppet är större, vilket betyder att det aldrig ska tillämpas vid kommersiella skadeståndsmål av större dignitet.²⁰⁰

¹⁹⁸ Mellqvist (2012) s. 157, se även Heuman (2011) s. 348 f.

¹⁹⁹ Mellqvist (2012) s. 158.

²⁰⁰ Mellqvist (2012) s. 159.

5 Principles on European Tort Law

5.1 Inledning

PETL är en samling regler framtagna av European Group on Tort Law, som består av jurister från 16 olika länder.²⁰¹ De framtagna reglerna utgör soft law och är således inga bindande regler. Reglerna ska fungera som underlag för en harmonisering av skadeståndsrätten inom Europa och som ett ramverk för det fortsatta arbetet mot en sådan harmonisering.²⁰²

Skadeståndsrätten inom Europa skiljer sig åt mellan olika länder och en sådan harmonisering är därför problematisk, det enda området som harmonisering har kunnat ske på hittills är reglerna om produktansvar.²⁰³

5.2 Syften med skadestånd

Den grundläggande bestämmelsen om skadeståndets storlek finns i PETL artikel 10.101.

Artikeln citeras nedan:

”Nature and purpose of damages

Damages are a money payment to compensate the victim, that is to say, to restore him, so far as money can, to the position he would have been in if the wrong complained of had not been committed. Damages also serve the aim of preventing harm.”²⁰⁴

Den första bestämmelsen i tionde kapitlet uttrycker skadeståndets syfte. Det främsta syftet är att ersätta den skadelidande med pengar som ska återställa den skadelidandes ekonomiska ställning till den ställning som skulle ha varit om inte skadan hade inträffat.²⁰⁵ Ersättningen baseras på principen om full ersättning och restitution, dock med vissa begränsningar.

Omständigheter som hade påverkat den skadelidandes ekonomiska ställning om skadan inte inträffat ska beaktas och den skadade egendomens värde ska generellt utgöra en övre gräns för ersättningen. Den skadelidande ska dock återställas så långt det med monetära medel är möjligt och återställandet ska motsvara en hypotetisk ställning som den skadelidande hade

²⁰¹ PETL (2005) s. XII, länderna är främst europeiska; Sverige, England, Frankrike, Tyskland, Belgien, Italien, Schweiz, Tjeckien, Nederländerna, Grekland, Österrike, Spanien och Portugal, men också USA, Israel och Sydafrika är representerade.

²⁰² PETL (2005) s. 16.

²⁰³ European Group on Tort Law, Principles of European Tort Law – A Harmonization Project, <http://civil.udg.edu/php//index.php?id=300&idioma=EN>, hämtad 2013-03-20.

²⁰⁴ PETL (2005) s. 149 f.

²⁰⁵ A.a. s. 150.

varit i om inte skadan hade inträffat. Skillnaden på denna hypotetiska ställning jämfört med den aktuella ställningen utgör en grund för skadeståndet.²⁰⁶

Det anges också i bestämmelsen att skadeståndet har till syfte att förhindra skada.²⁰⁷ Av kommentaren till bestämmelsen framgår att skadeståndets syfte som prevention inte innebär att något skadestånd ska utdömas som uppenbarligen överskrider vad som står i proportion till skadan och som har som enda funktion att straffa den skadevällande.²⁰⁸ Preventionen ska emellertid vara sådan, att vid fastställandet av skadestånd, hänsyn ska tas till preventionen och att det inte ska vara billigare att orsaka en skada än att undvika skadan.²⁰⁹

5.3 Ekonomisk skada

I artikel 10.201 beskrivs fastställandet av en ekonomisk skada. Artikeln citeras nedan:

”Nature and determination of pecuniary damage

Recoverable pecuniary damage is a diminution of the victim’s patrimony caused by the damaging event. Such damage is generally determined as concretely as possible but it may be determined abstractly when appropriate, for example by reference to a market value.”²¹⁰

Ekonomisk skada fastställs som en konsekvens vilken har medfört att den skadelidandes förmögenhet har minskat. Även konsekvenser som innebär en inskränkning i den skadelidandes möjlighet att använda sin egendom utgör en ekonomisk skada.²¹¹ Det anges två anledningar till varför det krävs att den skadelidandes förmögenhet har minskat. Den ena anledningen är att ingen ekonomisk skada har inträffat om förmögenheten inte har minskat vilket betyder att inget skadestånd betalas ut när det egentligen inte har uppstått någon förlust. Som andra anledning framförs den praktiska betydelsen av en minskning av den skadelidandes förmögenhet eftersom den reella minskningen av den skadelidandes förmögenhet används som en viktig måttstock. Minskningen av den skadelidandes förmögenhet baseras generellt på de kostnader som rimligen måste betalas för att återställa den skadelidandes förlust.²¹²

²⁰⁶ PETL (2005) s. 151.

²⁰⁷ A.a. s. 150.

²⁰⁸ A.a. s. 150 f.

²⁰⁹ A.a. s. 152.

²¹⁰ A.a. s. 161.

²¹¹ A.a. s. 161.

²¹² A.a. s. 163.

Artikeln anger också en måttstock i form av att skadeståndet ska fastställas så konkret som möjligt.²¹³ Som exempel nämns att om den skadelidande fått ett särskilt bra pris på en reparation ska detta belopp utgöra ersättningen.²¹⁴ Anledningen till att det är en konkret bedömning som utgör huvudregeln är att värderingen därigenom, så långt det är möjligt, motsvarar den riktiga skadan hos den skadelidande. Den skadelidande ersätts därigenom för sin skada i den mån som krävs för att denne ska anses bli återställd till det läge som varit om skadan inte inträffat. Genom en konkret bedömning utesluts även fiktiva skador som den skadelidande faktiskt inte åsamkats och som annars hade kunnat omfattas av ett abstrakt beräknat skadestånd. Som exempel nämns att den skadelidande inte ska få ersättning för en reparation som egentligen inte har genomförts.

När det inte finns någon möjlighet att avgöra skadeståndet på någon konkret grund, ska det göras på en abstrakt grund. Som exempel på en abstrakt bedömning nämns marknadsvärdet, vilket motsvarar det pris som betalas till en tredje person för liknande egendom eller service.²¹⁵ I praktiken sker emellertid abstrakta skadeståndsberäkningar relativt ofta med anledning av att det är nödvändigt, eller utgör det enda alternativet. Även vid en abstrakt bedömning ska alla kända konkreta omständigheterna tas i beaktande.²¹⁶

5.4 Skadeståndsberäkning

PETL innehåller en regel avseende skadeståndsberäkning för sakskador i artikel 10:203.²¹⁷

Nedan följer artikeln i sin helhet:

”Loss, destruction and damage of things

(1) Where a thing is lost, destroyed or damaged, the basic measure of damages is the value of the thing or the diminution in its value and for this purpose it is irrelevant whether the victim intends to replace or repair the thing. However, if the victim has replaced or repaired it (or will do so), he may recover the higher expenditure thereby incurred if it is reasonable to do so.

(2) Damages may also be awarded for loss of use of the thing, including consequential losses such as loss of business.”²¹⁸

²¹³ PETL (2005) s. 161.

²¹⁴ A.a. s. 161 f.

²¹⁵ A.a. s. 162.

²¹⁶ A.a. s. 163.

²¹⁷ A.a. s. 162.

²¹⁸ A.a. s. 168.

Artikeln anger i första stycket (1) att ersättning för sakskador ska beräknas utifrån egendomens värde eller den minskning av egendomens värde som skadan har medfört. Det anges uttryckligen att den skadelidandes intentioner att ersätta eller reparera skadan inte har betydelse för ersättningen. Om den skadelidande emellertid har ersatt eller reparerat skadan, eller ämnar göra det, kan den skadelidande få dessa kostnader ersatta även om det innebär högre kostnader än det värde som beräknats enligt första meningen. För att få ersättning för högre kostnader krävs att dessa är rimliga.²¹⁹ Artikeln följer ett antagande om att det i skadeståndsrätten i de europeiska länderna är marknadsvärdet som utgör den allmänna regeln om vad som anses vara en egendoms värde.²²⁰

När det gäller en partiell skada fastställs den skadade egendomens förlorade värde enklast genom en beräkning av vad en reparation av skadan skulle kostat. Ibland kan emellertid kostnaden för anskaffning av ersättningsegenhet utgöra en god grund för ersättningsberäkningen även vid partiell skada. Det är upp till den skadelidande att välja vilken av ersättningarna som ska utgöra en grund för beräkningen. I allmänhet anses det vara den lägre kostnaden av dessa två som är den rimliga kostnaden men när det föreligger särskilda skäl kan den högre kostnaden ersättas.²²¹ Som exempel på omständigheter som medför att det är rimligare att ersätta en högre kostnad anges att reparation inte ska behöva ske om det föreligger en överhängande risk för ytterligare skador framöver.²²²

I andra stycket (2) anger artikeln att den skadelidande kan beviljas ersättning för förlust som innebär att den skadelidande inte längre kan bruka egendomen, och även för följskador, som till exempel en verksamhetsförlust.²²³ Den skadelidande kan alltså erhålla ersättning för den skadade egendomens bruksvärde vilket enligt kommentarerna till artikeln motsvaras av den hyreskostnad som utgår vid hyra av motsvarande egendom på marknaden. När bruksvärdet ska fastställas utifrån en konkret bedömning har den skadelidandes särskilda användning av egendomen betydelse vilket medför att beräkningen blir subjektiv.²²⁴

²¹⁹ PETL (2005) s. 168.

²²⁰ A.a. s. 169.

²²¹ A.a. s. 169.

²²² A.a. s. 170.

²²³ A.a. s. 168.

²²⁴ A.a. s. 170.

6 Analys

6.1 Inledning

I detta kapitel förs den analys som ligger till grund för besvarandet av problemformuleringen. Analysen inleds med att diskutera de funktioner som ligger bakom rätten till skadestånd för att därigenom lägga en grund för den fortsatta diskussionen avseende de olika värderingsmetodernas ändamålsenlighet. Varje metod diskuteras utifrån när de kan anses vara lämpliga att använda som grund för skadeståndsberäkning och utifrån resultatet av diskussionen om ändamålsenligheten. Även en kort utblick avseende PETL görs för att jämföra regelverket med svenska SkL i syfte att undersöka om skadeståndsberäkningen skiljer sig åt mellan de olika regelverken. Skillnader ska sedan analyseras för att fastställa om det vore lämpligt att lösa någon fråga avseende skadeståndsberäkning av sakskada i svensk rätt, för att öka ändamålsenligheten hos de svenska värderingsmetoderna.

6.2 Den skadelidandes möjlighet till återställande

Av redovisningen ovan av skadeståndets funktioner framgår att det inte är möjligt att fullständigt återställa en skadelidande. Det föreligger nämligen svårigheter avseende både storleken på reservationspriset och att få den skadelidandes ställning, efter att skadestånd betalats ut, att motsvara det hypotetiska händelseförloppet.²²⁵ Det kan emellertid ifrågasättas om den skadelidande borde anses ha blivit fullt återställd enbart på grund av att den skadelidandes ekonomiska ställning har återställts. Om egendom innehas för att den skadelidande ska tillgodogöra sig av dess funktion, vilket troligtvis ofta är fallet, förefaller det rimligt att ersätta den skadelidande för dennes förlust inte bara ur ett ekonomiskt perspektiv, utan även för funktionen som den skadade egendomen har fyllt. Ett sådant synsätt innebär att det är återanskaffningsmöjligheten som är det centrala. Enbart det ekonomiska värdet ersätts i den beskrivna situationen och en återanskaffning kräver därför att den skadelidande betalar ett högre värde än det som skadeståndsbeloppet motsvarar. Genom kostnaden som detta högre värde innebär för den skadelidande, minskar den skadelidandes likviditet och i praktiken innebär detta också att den skadelidande själv måste stå för en del av sitt återställande.

Med tanke på de höga skadeståndsbelopp som skulle bli följden av att medge ersättning för den skadelidandes reservationspris är det inte rimligt att principen om full ersättning ska ligga till grund för beräkningen av skadeståndet. Det skulle vara olämpligt att medge den

²²⁵ Se kapitel 2.8.1 om den reparativa funktionen och principen om full ersättning.

skadelidande ersättning motsvarande reservationspriset på grund av både skadevållarens minskade möjlighet att förutse ett skadeståndsbelopp och svårigheten för en domstol att avgöra en skadelidandes reservationspris.

Ur den skadevållandes perspektiv gäller i stället att denne endast ska behöva ersätta skador under förutsättning att det föreligger en ansvarsgrund och att skadan varit en naturlig följd av den skadevållandes handlingar.²²⁶ Den skadevållande får stå risken för att den skadelidande ska ges möjlighet till återanskaffning om ersättningen därför är högre än vad som motsvarar den ekonomiska restitutionen. I en diskussion avseende skadeståndsberäkning aktualiseras därför en avvägning mellan den skadelidandes och den skadevållandes intressen.

Avvägningen mellan intressena hos den skadelidande och den skadevållande måste göras med utgångspunkt i det enskilda fallet eftersom den skadelidandes möjlighet till återanskaffning ser olika ut i olika fall. Även den skadevållandes möjligheter att förutse en skada är olika i varje fall. Det föreligger vidare flera olika grunder för vilken skadevållaren kan bli ansvarig att betala ett skadestånd. Schultz framhåller att när skadevållaren gjort sig skyldig till brott bör den skadelidandes intressen om full ersättning väga tyngre än den skadevållandes intresse om att skadeståndsbeloppet ska vara förutsebart.²²⁷

När någon uppsåtligen begått ett brott som inneburit sakskada har den skadevållande tagit en risk genom beslutet att begå brottet. Det kan inte, i lika hög utsträckning som i oaktsamhetsfallen, hävdas att den skadevållande inte kunnat förutse omfattningen av skadan eftersom den är orsakad med uppsåt. Den skadevållande har haft vetskap om risken att bli skadeståndsansvarig och kan därför inte anses vara lika skyddsvärd som när en sakskada orsakats enbart genom oaktsamhet. Vidare är anledningen att vissa handlingar betecknas som brott att dessa är av särskild klandervärd karaktär, vilket också är en anledning till att den skadelidandes intressen bör väga tyngre.

Från den skadelidandes perspektiv är det troligt att det är en värre upplevelse att få sin egendom skadad genom uppsåt än genom oaktsamhet. Resonemanget kan knytas an med principen om full ersättning eftersom beräkningen av skadeståndet i exemplet utgår från vad den skadelidande känner sig ha förlorat inte i form av pengar utan i form av reservationsvärdet. Som grund till detta kan också påpekas att Schultz anger att principen om

²²⁶ Se kapitel 2.4 om förutsättningarna för skadeståndsansvar.

²²⁷ Se kapitel 2.8.1 om den reparativa funktionen och principen om full ersättning.

full ersättning ska ges en större vikt än skadevållarens intresse som redan tillgodoses genom gränserna för ansvar.²²⁸

När det för den skadelidandes återställande krävs en högre ersättning än vad dagsvärdeprincipen ger när avdragen gjorts, borde enligt den förda diskussionen den högre ersättningen betalas ut när den skadevållande gjort sig skyldig till brott. Den skadelidande borde medges den högre ersättningen för det första när det för skadelidanden är viktigt att den skadade egendomen återställs genom en återanskaffning och detta inte är möjligt utan att den skadelidande själv måste stå för viss del av kostnaden. För det andra kan den skadelidande anse att det är viktigt att inget egendomsbyte sker när egendomen kan repareras men medför en högre kostnad än egendomens dagsvärde. Orsaken till detta borde i de allra flesta fall vara affektionsvärden, men det skulle också kunna vara praktiska värden, att införskaffning av ny egendom innebär installation eller andra tidsödande förberedelser innan den kan ersätta den skadade egendomen. Den skadelidande borde således erhålla ersättning för en reparationskostnad som överstiger den skadade egendomens dagsvärde när skadan orsakats på grund av brottsligt agerande. Utbetalningen av en högre ersättning i form av antingen reparationskostnad eller återanskaffningsvärdet handlar förstås i så fall om ett ideellt skadestånd för den skadelidande även om det motsvaras av en reell kostnad.

6.3 Affektionsvärden

Rättsfallen NJA 2001 s. 65 I och II ger uttryck för undantag från två huvudregler, att någon ersättning varken utgår för reparationskostnader som överstiger sakens värde eller för affektionsvärden. Trots förtydligandena i rättsfallen om kraven som ställs för att reparationskostnader som överstiger sakens värde ska ersättas, kan inte något klart rättsläge anses råda. Högsta domstolen har nämligen inte uttalat sig om var gränsen för rimliga kostnader och åtgärder går eller om undantaget enbart gäller djur.²²⁹ Det kan diskuteras hur snäv användbarheten av NJA 2001 s. 65 I och II är. Högsta domstolens uttalanden ger inte tillräckligt stöd för någon djupare analys men av rättsfallet framgår att en avvägning ska göras avseende speciella skäl.

Det kan ifrågasättas om även skador på andra sällskapsdjur eller djur i allmänhet kan uppfylla kravet på speciella skäl. Skador på katter och hundar uppfyller nämnda krav och av rättsfallen framgår att ersättning för höga kostnader medges i sådana fall. Om det skadade djuret varit ett

²²⁸ Se kapitel 2.8.1 om den reparativa funktionen och principen om full ersättning.

²²⁹ Se kapitel 2.5 om ekonomiskt och ideell skada.

annat sällskapsdjur, till exempel ett marsvin, föreligger det troligtvis särskilda skäl i högre utsträckning än vad det gjordes i NJA 1971 s. 126, då en bil hade skadats. Huruvida kostnaderna för veterinärvård av marsvin som överstiger marsvinets värde är ersättningsgilla, avgörs av rimligheten av veterinärvården och kostnadernas storlek i förhållande till marsvinets värde. Eftersom ett sällskapsdjur ofta har ägare som är väldigt fästa vid dem borde veterinärvård, oavsett vilket typ av sällskapsdjur som skadats, vara rimliga även när kostnaden för sådant överstiger djurets värde. Veterinärkostnaderna ska emellertid alltid varit rimliga, vilket utesluter sådana vårdkostnader som inte varit nödvändiga.

En ägare kan emellertid vara fäst vid sitt djur oavsett om det anses vara ett sällskapsdjur eller inte och således aktualiseras frågan om affektionsvärden avseende även andra sorters djur kan ersättas. Det kan röra sig om produktionsdjur, till exempel kor och grisar. En skada som uppstått på ett djur borde därför bedömas efter NJA 2001 s. 65 I och II oavsett om det skadade djuret varit ett sällskapsdjur eller inte. Av betydelse vid bedömningen borde i stället vara att det är fråga om ett djur som på grund av sina skador behövt så pass omfattande veterinärvård att kostnaderna härför överstiger den skadade egendomens värde. För att ersättning för veterinärvården ska utgå ska vården varit befogad och kostnaderna inte överstiga vad som är rimligt.

Något som emellertid talar mot att medge en högre ersättning för skador som orsakats av djur på andra djur är regeln om när få sargar få i 22 kap. 7 § BB.²³⁰ I NJA 2001 s. 65 I och II var det hundar som orsakat skadorna på de andra djuren. Hundars ägare är strikt ansvariga enligt 19 § lagen om tillsyn över hundar och katter och det föreligger således speciallagstiftning avseende dessa skador. När det i stället är fråga om ett djur som inte är hund eller katt och det djuret skadar ett annat djur, kan BB:s regel om halverad ersättning aktualiseras. Eftersom enbart halv ersättning för djurets värde medges bör det rimligtvis ställas högre krav för att ersättning ska utbetalas för veterinärkostnader som överstiger djurets värde. Det är inte helt tydligt vilka djur som omfattas av 22 kap. 7 § BB som enbart anger att *få* omfattas. Det är rimligt att alla djur som kan ses som sällskapsdjur kan omfattas av den undantagsregel som HD fastställt, eftersom det borde vara vanligt att den skadelidande i sådana fall är fäst vid sitt djur. För produktionsdjur är det rimligare att djuren omfattas av BB, trots att ägare till sådana djur visserligen kan bli fästa vid sina djur. Genom NJA 1955 s. 39 fastställdes att åtminstone

²³⁰ Se kapitel 3.6 om få sargar få.

kor omfattas och det är troligt att alla hemdjur omfattas, som till exempel kor, hästar, grisar m.fl.

6.4 Dagsvärdeprincipens tillämpning

6.4.1 Graden av subjektivitet i dagsvärdeprincipen

Av de i kapitel 3.1.2 presenterade synsätten avseende dagsvärdeprincipens objektivitet respektive subjektivitet kan konstateras att det är en fråga som varit omstridd under lång tid. Hults bok är från 1936, även Persson (1953) och Hellner (1965) är äldre verk men diskussionen förs även i nyare böcker, se Hager (1998) och Radetzki (2012). Det kan vid första anblick tyckas oväsentligt att i teorin diskutera huruvida subjektiva omständigheter ska beaktas vid en värdering. Frågan har emellertid betydelse vid tillämpningen av dagsvärdeprincipen eftersom resultatet av en värdeberäkning kan skilja sig åt beroende på vilka omständigheter på den skadelidandes sida som har beaktats vid beräkningen.

De olika uppfattningarna som redovisats i kapitel 3.2.2 visar på de skilda åsikter som föreligger avseende vikten av subjektiva omständigheter hos den skadelidande. Av de redovisade åsikterna i doktrin,²³¹ kan konstateras att det framkommer att vissa subjektiva omständigheter borde accepteras, med undantag för Hults förespråkande av en strikt objektiv bedömning. Som exempel på en subjektiv omständighet som ska beaktas vid värderingen anges att den skadelidande är pensionerad, och den skadade egendomen är ett yrkesredskap som den skadelidande använt i det yrke som denne pensionerats från. Den skadelidandes pensionering anses vara en sådan omständighet som gäller en grupp av människor och ska därför beaktas vid värderingen och ge avdrag under posten ”nedsatt användbarhet eller annan omständighet”.

Det angivna exemplet kan emellertid kritiseras vid en jämförelse med en skadelidande som inte är pensionerad. Den pensionerade skadelidande erhåller ett högre avdrag för nedsatt användbarhet och annan omständighet än vad den yrkesverksamme skadelidande gör, när den skadade egendomen är ett yrkesföremål. Pensionären kan visserligen inte anses erhålla samma *nytta* av sin egendom som en skadelidande som är yrkesverksam. Det är dock tveksamt om en sådan omständighet ska medföra ett större avdrag än om den skadelidande inte varit pensionär. Som funktionsduglig egendom skiljer sig inte nyttan åt beroende på om ägaren är yrkesverksam eller pensionär, förutsatt att det är tal om likadan egendom i båda fallen. Om

²³¹ Se kapitel 3.2.2 om dagsvärdeprincipens objektivitet respektive subjektivitet.

egendomen som tillhör pensionären är särskilt gammal eller sliten kommer dagsvärdeprincipen att resultera i ett högre avdrag på grund av ålder och bruk. Därför är ett eventuellt sämre skick hos egendomen som ägs av pensionären inte ett argument för att ge ett högre avdrag enbart på grund av omständigheten att den skadelidande är pensionär.

Pensionären kommer visserligen alltid att få minst försäljningsvärdet på egendomen, men ersättningen kan skilja avsevärt beroende på om beräkningen görs enligt försäljningsvärdeprincipen eller dagsvärdeprincipen. Pensionären borde ges samma möjlighet till återanskaffning som den yrkesverksamme personen, vilket inte är fallet om pensionärens egendom värderas lägre. Visserligen kan det hävdas att den yrkesverksamma ägaren förlorar större värden av förlora egendomen, genom förlust i sin näringsverksamhet, och därför bör erhålla en högre ersättning än pensionären. Förluster på grund av förlorad möjlighet att använda ett yrkesföremål ska emellertid inte ersättas under posten för sakens värde, utan är en egen post enligt 5 kap. 7 § 3 pt. SkL.

Ytterligare ett intressant perspektiv i frågan om pensionären och dennes yrkesredskap är om det har någon betydelse om pensionären kan visa att denne använder sitt arbetsredskap, även om detta inte längre görs inom ramen för en yrkesverksamhet. I ett sådant fall är argumentet om att pensionären inte har någon nytta av redskapet inte längre aktuellt, vilket talar för att något avdrag inte ska göras. Ett sådant tankesätt hindras emellertid av att det vid tillämpningen av dagsvärdeprincipen inte kan tillåtas att alltför subjektiva förhållanden tas i beaktande vilket betyder att frågan om pensionärens faktiska nytta kan anses fall utanför de omständigheter som ska beaktas vid beräkning enligt dagsvärdeprincipen.

Slutligen borde, på grund av det ovan anförda, subjektiva värden inte beaktas i för hög utsträckning, eftersom det genom sådan hänsyn uppstår skillnader mellan värden av till synes identisk egendom. Pensionärens nytta av sitt gamla yrkesföremål borde därför inte medföra att något högre avdrag görs i förhållande till samma sorts egendom som ägs av en yrkesverksam person. Det borde vidare vara pensionärens eget val att välja om denne ska äga egendom som har hört till yrkesverksamhet eller inte och pensionären bör därför ges samma möjlighet till full ersättning som en yrkesverksam person.

Slutsatsen att subjektiva omständigheter inte borde beaktas i alltför hög utsträckning vid beräkningen av avdraget från återanskaffningsvärdet, ligger i linje med skadevållandes intresse av att förutse skadans storlek och den skadelidandes intresse av ett effektivt återställande. När en subjektiv omständighet medför ett lägre avdrag kan den skadelidande bli

överkompenserad, vilket strider mot den skadevållandes intresse av att kunna förutse omfattningen av en skada. När en subjektiv omständighet i stället medför ett högre avdrag kan den skadelidandes möjlighet till återanskaffning minska, vilket strider mot den skadelidandes intresse av att kunna återställa egendomen.

6.4.2 Betydelsen av tidpunkten för värdering av återanskaffningsvärdet

Till skillnad från vad som gäller inom försäkringsrätten ska värderingstidpunkten enligt Radetzki vara tiden för meddelande av domen. Undantag sker när den skadelidande av någon anledning borde ha vidtagit återanskaffning eller reparation men underlåtit detta.²³²

Undantaget är inte helt tydligt. Den skadelidande borde i många fall ha svårt att förutse en prisökning eftersom det inte är vanligt att försäljare av egendom i förväg talar om en avsikt att höja priset på en vara. Anledningen till att den skadelidande ska vidta återanskaffning eller reparera är att den skadelidande har skyldighet att begränsa skadan. Skälet är förvisso rimligt men skyldigheten att förhindra skadan borde inte gå utöver den skadelidandes förmåga. Den skadevållande kan inte skyddas i för hög grad enbart på grund av en normal prisökning. För egendom som vanligen har ett mycket varierande pris kan det emellertid vara rimligt att flytta värderingstidpunkten till en tidigare tidpunkt när priset har höjts. Om det går att visa att det för den specifika egendomen är en stor skillnad i pris från en tid till en annan borde undantaget kunna tillämpas.

Det är dock inte bara svårigheter i att förutse prisförändringar som kan hindra en skadelidande från att agera enligt handlingsplikten ovan. Även ekonomiska svårigheter kan tala emot den skadelidandes skyldighet att göra en återanskaffning eller reparation innan domen fallit.²³³

Den skadelidande måste betala för återanskaffningen eller reparationen med egna medel, vilket förutsätter att sådana medel finns att tillgå hos den skadelidande. Om kostnaden för sådana åtgärder är hög och den skadelidande har dåligt med likvida medel och har svårt att erhålla kredit kan en återanskaffning eller reparation bli omöjlig att genomföra innan utbetalning av skadeståndet sker.

När värderingstidpunkten bestäms till tidpunkten då den skadelidande borde ha vidtagit åtgärd, i stället för tidpunkten för meddelande av domen, kommer skadeståndet inte att motsvara den faktiska kostnaden för återanskaffning eller reparation. Konsekvensen av att värderingstidpunkten bestäms enligt undantagsregeln blir därmed att den skadelidandes

²³² Se kapitel 4.2 om tillämpligheten av dagsvärdeprincipen för beräkning av skadestånd.

²³³ Se Hellners diskussion om värderingstidpunkten för dagsvärdeprincipen i FAL i kapitel 3.2.

möjlighet till återanskaffning eller reparation minskas. Priset vid tidpunkten för domen kommer att vara högre än skadeståndsbeloppet, eftersom det är anledningen till varför undantagsregeln tillämpas, och den skadelidande måste därför själv stå för en del av kostnaden för sitt återställande.

Konsekvensen av att värderingstidpunkten sätts till en tidigare tidpunkt än tiden för domen är att den skadelidandes möjlighet till återanskaffning minskar om priset har ökat. Den skadelidande behöver emellertid inte använda det utbetalda skadeståndet för att vidta en återanskaffning eller reparation, utan kan välja att använda pengarna på ett annat sätt.²³⁴ Det skulle kunna tas i beaktande vid skadeståndsberäkningen att den skadelidande inte har någon avsikt att företa någon återanskaffning med det utbetalda skadeståndet, vilket innebär att frågan om dennes möjlighet till återanskaffning inte aktualiseras. Ersättningen skulle kunna beräknas utan hänsyn till den skadelidandes möjlighet till återanskaffning och vara en strikt bedömning avseende värdet hos den egendom som skadats. Eftersom den skadelidande aldrig behöver stå för någon mellanskillnad i form av prisökning måste denne ses som fullt återställd, eftersom ersättningen motsvarar egendomens värde, trots att den senare infallna prisökningen inte beaktats. I ett sådant fall kan det vara lämpligt att skydda den skadevällande från att behöva stå för en prisökning som enbart innebär att den skadelidandes förmögenhet ökar.

En åtskillnad mellan fall när en återanskaffning ska ske eller har skett och när ingen återanskaffning ska ske är emellertid inte effektivt. En bedömning som skiljer sig åt avseende den skadelidandes avsikt minskar för det första den skadevällandes möjlighet att förutse beloppet som denne kan bli skyldig att betala. För det andra skulle det inte vara möjligt att följa upp en skadelidandes avsikt att köpa ny egendom och om så inte skett justera skadeståndet därefter. Den presumtion som idag finns för att en återanskaffning kommer att ske,²³⁵ är därför fördelaktig både på grund av svårigheter att ta hänsyn till den skadelidandes avsikt och på grund av svårigheter att justera skadeståndet om avsikten förändras.

6.4.3 Försiktighet vid avdrag från återanskaffningsvärdet

Det har ovan redovisats flera synpunkter avseende försiktigheten vid beräkandet av avdraget för ålder och bruk. Lindskog och Schultz förespråkar att försiktigheten gäller frågan om

²³⁴ Se kapitel 4.2.4 om dagsvärdeprincipens objektivitet respektive subjektivitet.

²³⁵ Se kapitel 4.2.1.1 om Lindskogs yttrande.

avdrag ska göras och i så fall hur stort det ska vara, medan Hager och Radetzki anser att frågan inte är om förekomsten av avdrag för ålder och bruk utan enbart om dess storlek.²³⁶

Som argument för att vidta försiktighet och i vissa fall avstå från att göra något avdrag för ålder och bruk anförs bland annat att den skadelidandes möjlighet till återanskaffning minskas genom avdraget. Det kan vara svårt att hävda att skadan blivit ersatt i sin helhet när en återanskaffning kräver att den skadelidande själv står för viss del av kostnaden härför. Den skadelidande har visserligen blivit ersatt för den skadade egendomens dagsvärde men precis som angavs i diskussionen ovan är det möjligt att den skadelidande anser sig inte ha blivit fullt återställd.²³⁷

Det är oklart i vilken mån den skadelidandes möjlighet till återanskaffning ska påverka en värdeberäkning. Det är utifrån den skadelidandes ekonomiska ställning som bedömningen görs om full restitution har uppfyllts. Det enda som Högsta domstolen uttalade i NJA 2011 s. 576 om avdragets förekomst var att det skulle tillämpas med försiktighet.²³⁸ På grund av denna oklarhet borde en rimlig avvägning mellan den skadelidandes och den skadevållandes intressen göras. En sådan avvägning är Radetzki och Hagers resonemang om att ett avdrag för ålder och bruk alltid ska göras när det finns anledning men att försiktighet ska vidtas vid bestämmandet av dess storlek.

För återställandet har emellertid avdragets storlek betydelse. Det är avdraget som utgör skillnaden mellan en ny motsvarande egendom och den skadade egendomen. Det är således också avdraget som utgör skillnaden som den skadelidande själv får bekosta om återanskaffningen görs av ny egendom. Lindskog anger att särskilda skäl ska föreligga för att avdrag ska göras. De särskilda skälen ska gälla en fördel som den skadelidande erhåller i form av nytt i stället för gammalt. Fördelsavdrag ska göras när fördelen är likvärdig och samtida med utbetalningen av skadeståndet.²³⁹ Lindskogs synsätt är rimligt eftersom när en fördel är likvärdig och samtida med utbetalningen av skadeståndet är också överkompensationen av den skadelidande tydlig. Tydliga fördelar hos den skadelidande bör därför medföra att avdrag görs för att motverka att den skadelidande blir överkompenserad. Den skadevållande skyddas genom avdraget från att betala ett belopp som inte motsvarar vad denne kunnat förutse.

²³⁶ Se kapitel 4.2.1.1 och 4.2.3 om Lindskogs yttrande och om doktrins synpunkter avseende försiktigheten vid avdrag och bruk.

²³⁷ Se kapitel 6.2 om analysen om den skadelidandes möjlighet till återställande.

²³⁸ Se kapitel 4.2.1 om NJA 2011 s. 576.

²³⁹ Se kapitel 4.2.1.1 om Lindskogs yttrande i NJA 2011 s. 576.

Synsättet borde inte enbart gälla avdraget för ålder och bruk, utan även för avdraget på grund av nedsatt användbarhet och annan omständighet.

Ett avdrag borde enligt den förda diskussionen som huvudregel göras både för ålder och bruk samt för nedsatt användbarhet och annan omständighet. Avdraget bör emellertid göras med försiktighet på grund av betydelsen för den skadelidande att kunna återanskaffa egendom. Under vissa förutsättningar bör försiktigheten medföra att inget avdrag görs med hänsyn till den skadelidandes möjlighet till återanskaffning. Den skadelidande borde erhålla hela det återanskaffningsvärde som gäller för ny egendom, när en sådan återanskaffning inte medför att den skadelidande erhåller någon fördel av nytt i stället för gammalt. När den skadelidande äger sin egendom på grund av dess funktion ska det vid bedömningen vara av betydelse hur den skadade egendomens funktion skiljer sig från den nya egendomens. Fördelar på grund av nytt i stället för gammalt bör således enbart medföra avdrag när en sådan fördel är av betydelse för skadelidanden, till exempel om teknisk utveckling medfört att den nya egendomen skiljer sig åt från den gamla genom att ha högre funktionsduglighet eller bättre hållbarhet. Vid tillämpningen av dagsvärdeprincipen bör därför fördelsavdrag ges större utrymme för att se på vad den skadelidande faktiskt erhåller i form av ny egendom i förhållande till den skadade egendomen. När någon fördel inte erhålls bör inget avdrag göras, trots att den skadade egendomen är äldre eller i sämre skick.

Av intresse vid fastställandet av avdraget för ålder och bruk är det slutligen av intresse att beröra skillnader som kan aktualiseras mellan privatpersoner och företag.²⁴⁰ Skillnaden mellan det företagsekonomiska värdet och ett värde hos någon som använder egendomen för privat bruk kan vara stor. Ett avdrag för den ökning som företaget erhållit i form av ökade värde av tillgångar kan vara rimligt medan det kan vara svårare att se någon faktisk fördel hos en konsument som fått egendom utbytt. Ett företag kan erhålla tydliga ekonomiska värden genom egendomsbytet i form av att företaget till exempel erhåller en tydlig ökning i värdet av sina tillgångar. Det kan därför vara lämpligt att låta försiktigheten vid avdrag vara högre hos en person som använt egendomen för privat bruk än när egendomen använts av ett företag. För en privatperson borde möjligheten till återanskaffning och det effektiva återställandet få större betydelse.

²⁴⁰ Se kapitel 3.2 om dagsvärdeprincipen. Det ska beaktas var i ett produktionsled en skadelidande befinner sig när återanskaffningsvärdet ska beräknas. Se också kapitel 4.2.1.1 om Lindskogs yttrande i NJA 2011 s. 576. När fördelsavdrag görs ska det beaktas om skadeståndet medfört en fördel som innebär ett tydligt ekonomiskt värde.

6.5 Försäljningsvärdeprincipens tillämpning

Försäljningsvärdeprincipen är föremål för flera olika uttalanden i doktrin och det är inte helt tydligt hur principen ska tillämpas. Försäljningsvärdet aktualiseras i andra hand, eftersom dagsvärdeprincipen presumeras, men det är ändå av betydelse att kunna fastställa ett försäljningsvärde för egendomen. Om detta värde är högre ska det ligga till grund för värdeberäkningen.²⁴¹

Försäljningsvärdeprincipens tillämpning aktualiserar också frågor avseende de olika sätten att se på värderingen. Värderingen görs från den skadelidandes perspektiv som antingen säljare eller köpare, och värdet ses som antingen en kostnad eller en intäkt. Synsättet borde skilja sig åt beroende på vad den skadelidandes förlust har inneburit. Om den skadelidande har haft egendom för att tillgodogöra sig dess funktion innebär skadan en kostnad som uppstår genom att den skadelidandes ekonomiska ställning försämras när denne måste betala en återanskaffning eller en reparation. Värderingen av skadan borde därför kunna ses som en intäkt för att motsvara denna kostnad. Skadeståndet syftar emellertid till att motsvara den skadelidandes förlust och värderingen av skadeståndet borde därför göras från samma perspektiv som den skadelidande har. Eftersom skadan utgör en kostnad ska alltså skadeståndet också utgå från kostnaden av återanskaffningen.

När den skadelidande innehaft den skadade egendomen för att sälja den är inte möjligheten till återanskaffning av störst betydelse. När egendom skulle ha sålts är det den förlorade möjligheten att sälja egendomen som gått förlorat och för den skadelidande är det då av betydelse att erhålla kompensation för den uteblivna försäljningen. Försäljningen hade varit en intäkt och den skadelidande har således gått miste om en intäkt och det är därför rimligt att utgå från att perspektivet för vilket skadeståndet ska beräknas bör vara som en intäkt. Vid försäljningsvärdeprincipens tillämpning bör därför den skadelidandes roll som säljare vara central.

I doktrin uttalas olika uppfattningar om försäljningsvärdet ska motsvara det pris som en mellanhand skulle betala för egendomen, eller om handelsvinst också ska inräknas i priset.²⁴² Rodhe utmärker sig genom att hävda att en försäljningsvärdeberäkning inte innefattar ersättning för handelsvinst. Rodhes synsätt kan inte anses återspegla dagens samhälle eftersom boken skrevs 1956 när det troligtvis var vanligare att försäljningar gjordes via

²⁴¹ Se kapitel 4.3 om tillämpligheten av försäljningsvärdeprincipen.

²⁴² Se kapitel 4.3 om tillämpligheten av försäljningsvärdeprincipen.

mellanhänder eftersom det var dessa som hade kontaktnät av köpare och säljare. I dagens samhälle är det enklare för en säljare att hitta köpare till sin egendom och det måste därmed anses enklare för säljaren att erhålla handelsvinst. När ingen mellanhand behövs borde inte heller skadeståndet beräknas utifrån en försäljning till en sådan.

Ytterligare en anledning till att försäljningsvärdeprincipen borde inkludera handelsvinsten är att det framförallt borde vara sådana skadelidande som köpt in varor för att sälja dessa som erhåller högre ersättning när värdeberäkningen görs enligt försäljningsvärdeprincipen. En beräkning enligt dagsvärdeprincipen skulle i ett sådant fall enbart ge ersättning för den kostnad som den skadelidande har för att anskaffa ny egendom, vilket är ett lägre värde än det pris som den skadelidande kunnat sälja egendomen för. I en sådan situation är den skadelidandes intresse av återställande inte lika nära knutet till möjligheten till återanskaffning som en skadelidande som innehar egendom på grund av dess funktion. Vid diskussion avseende försäljningsvärdeprincipens ändamålsenlighet utgörs i stället den skadelidandes intresse av återställande att ersätta den skadade egendoms försäljningsvärde inklusive handelsvinst.

Av intresse är slutligen att en skadeståndsberäkning enligt dagsvärdeprincipen kan ge samma resultat som en skadeståndsberäkning enligt försäkringsvärdeprincipen. Förutsättningarna för att resultatet av båda metoderna ska bli likadant är att försäljningsvärdeprincipen beräknas utan hänsyn till handelsvinst och att egendomens ålder och skick inte medför att några avdrag görs från återanskaffningsvärdet. Båda beräkningsmetoderna ger då värdet för vad en återanskaffning av motsvarande egendomen kostar. För ersättningen av handelsvinsten tillämpas i stället 5 kap. 7 § 3 pt SkL som anger att en skadelidande som bedriver verksamhet ska ersättas för förlorad vinst.²⁴³ Med tillämpning av 5 kap 7 § i sin helhet får därför en skadelidande som ägnar sig åt försäljningsverksamhet ersättning motsvarande försäljningsvärdet inklusive vinst, även om inte vinsten inräknas i beräkningen av sakens värde. Frågan om handelsvinsten ska inräknas i försäljningsvärdet kan därför i många fall vara överflödig, eftersom sådan handelsvinst inkluderas i ersättningen oavsett om den inkluderas i försäljningsvärdet eller inte.

²⁴³ Se kapitel 2.2 om skadeståndsberäkning enligt 5 kap. 7 § SkL.

6.6 Bruksvärdeprincipens tillämpning

Bruksvärdeprincipen är en metod som endast tillämpas när värdering enligt dagsvärdeprincipen och försäljningsvärdeprincipen inte är lämplig.²⁴⁴ Bruksvärdet beräknas utifrån den avkastning som egendomen hade givit upphov till under den återstående livstiden.²⁴⁵ Det är svårt att fastställa ett bruksvärde för egendom som visserligen inte anses ha en förbrukad livslängd men där det föreligger svårigheter att avgöra storleken på den ekonomiska nyttan som egendomen medför. Det är till exempel inte möjligt att fastställa nyttan som erhålls av en maskin på en industrifastighet och som tillsammans med andra maskiner ingår i ett produktionsled. Det kan tänkas att hela produktionen står stilla utan maskinen, men det innebär inte att lönsamheten som åstadkoms av alla maskiner tillsammans kan hänföras till enbart den skadade maskinen. Problemet att fastställa den ekonomiska nyttan kan emellertid lösas av att ersättningen baseras på kostnaden för hyra av ersättningsegendom, när sådan finns tillgänglig.

Som värderingsmetod för att möjliggöra återanskaffning är inte bruksvärdeprincipen någon lämplig metod. Bruksvärdeprincipen beräknas enbart på den skadade egendomens nyttovärde. Den skadelidande har intresse av bruksvärdemetoden när det finns ett tydligt ekonomiskt värde kopplat till den skadade egendomen. Skillnaden från den diskussion som förts tidigare är att det för bruksvärdeprincipen är tal om ekonomisk nytta till skillnad från återställande av egendomens funktion i allmänhet.²⁴⁶ Den skadelidande kan emellertid bli återställd genom återanskaffningsvärdet där försiktighet sker vid avdrag för ålder och bruk och möjlighet till återanskaffning ges. Den skadelidande kan då ersätta sin egendom och således ersätts också den ekonomiska nytta som den skadade egendomen tillförde.

När den skadade egendomen är i ett sådant skick, eller av sådan ålder, att en beräkning enligt dagsvärdeprincipen skulle resultera i att ingen ersättning betalades ut finns det två möjligheter. Den skadelidande kan antingen erkännas skadestånd motsvarande återanskaffningsvärdet eller bruksvärdet. Det är emellertid inte alltid rimligt att erkänna den skadelidandes rätt till ersättning för hela återanskaffningsvärdet när den skadade egendomen inte anses ha något dagsvärde alls. Bruksvärdet som främst beräknas med grund i hyreskostnader för motsvarande egendom är emellertid en mer rimlig värderingsmetod. Den skadelidande kan nämligen använda det utbetalda skadeståndet för att hyra motsvarande

²⁴⁴ Se kapitel 4.3 om tillämpligheten av bruksvärdeprincipen.

²⁴⁵ Se kapitel 3.4 om bruksvärdeprincipen.

²⁴⁶ Se kapitel 6.2 om den skadelidandes rätt till återställande.

egendom under den tid som den skadade egendomen hade kvar att bidra med nytta. Den skadelidande överkompenseras inte heller i och med att någon fördel inte erhålls, till exempel i form av minskade investeringskostnader. Bruksvärdemetoden är därmed lämplig för att ge en skadelidande ersättning för egendom som visserligen inte har något ekonomiskt värde efter beräkning enligt dagsvärdeprincipen och försäljningsvärdeprincipen, men som trots allt inbringar en nytta till den skadelidande.

6.7 Komparativ utblick

Av kommentaren till PETL framgår att det är svårt att ta fram regler för att gälla i hela Europa eftersom de skadeståndsrättsliga systemen i de olika medlemsländerna skiljer sig åt.²⁴⁷

Skadestånd innebär att värderingar utifrån moraliska överväganden görs, till exempel avseende vilka handlingar och eventuella underlåtenheter som ska medföra ansvar, när en skadelidande inte ska anses ha rätt till ansvar och även hur skadeståndet ska beräknas. Av intresse är att det, trots skillnaderna mellan medlemsländerna och svåra avvägningar, har tagits fram ett ramverk i form av PETL, vilket på många sätt återspeglar de skadeståndsregler som finns i Europa.

Av artikel 10:101 framgår att de i PETL fastställda syftena med skadestånd inte skiljer sig nämnvärt från de syften som framhävs i svensk skadeståndsrätt.²⁴⁸ Liksom i svensk rätt är syftet att den skadelidande ska återställas och skadan fastställs genom skillnaden mellan det hypotetiska och det faktiska händelseförloppet. På grund av likheterna i de bakomliggande syftena är det intressant att se hur PETL har utformats avseende reglerna kring ersättningsberäkning.

Likt vad som angivits av Högsta domstolen i NJA 1971 s. 126, anges det i artikel 10:203 PETL att det under vissa förutsättningar medges ersättning för en reparationskostnad som överstigit värdet av egendomen.²⁴⁹ Som exempel anges att det inte kan vara lämpligt att kräva att den skadelidande reparerar sin egendom om det, trots reparation, föreligger risk för ytterligare skador. Det finns i detta fall, likt svensk rätt, inte några generella riktlinjer eller konkreta rekvisit för att fastställa vilka omständigheter som ska medföra att den högre kostnaden kan ersättas. Det är därför oklart om de veterinärkostnader som ersattes genom NJA 2001 s. 65 I och II hade varit ersättningsgilla enligt reglerna i PETL. Någon ledning avseende denna fråga finns inte varken av artikeltexten eller kommentarerna till den.

²⁴⁷ Se kapitel 5.1 om utvecklandet av PETL.

²⁴⁸ Se kapitel 5.2 om syften med skadestånd enligt PETL.

²⁴⁹ Se kapitel 5.4 om skadeståndsberäkning enligt PETL

Ytterligare en likhet mellan PETL och svensk rätt är att skadeståndet enligt andra stycket i artikel 10:203 ska ske enligt bruksvärdeprincipen.²⁵⁰ Som grund för beräkningen anges hyreskostnaden för hyra av motsvarande egendom. Den konkreta bedömningen medför att det är den skadelidandes särskilda användning av den skadade egendomen före skadetillfället som ska vara av betydelse. Här föreligger det en stor likhet med det svenska systemet. Bruksvärdeprincipen ska beräknas enligt hyreskostnader för motsvarande egendom i de båda regelverken.

Huvudregeln i PETL:s artikel 10:203 är emellertid att marknadsvärdet ska ersättas. När återanskaffning eller reparation har skett ska kostnaden härför ligga till grund för ersättningsberäkningen.²⁵¹ Det föreligger således en skillnad mellan PETL och svensk skadeståndsberäkning eftersom den senare anger att det enbart är i undantagsfall som egendomens marknadsvärde ska utgöra grunden för ersättning. Någon motsvarighet till dagsvärdeprincipen finns inte i PETL och några avdrag för ålder och bruk eller andra värdenedsättande omständigheter ska inte göras.

Artikel 10:201 PETL anger emellertid att en skada ska fastställas så konkret som möjligt. Skadeståndsberäkningen ska alltså utgå från den skadelidandes vidtagna åtgärder i form av återanskaffning eller reparation. Bedömningen ska göras från en abstrakt grund enbart när det inte finns några konkreta omständigheter att grunda bedömningen på. I Sverige diskuteras skadeståndsberäkning på en abstrakt nivå och alla de värderingsmetoder som finns till hands utgörs av abstrakta beräkningar. Av kommentarerna till PETL framgår dock att det är vanligt att abstrakta bedömningar görs men de konkreta omständigheter som föreligger i fallet ska alltid ligga till grund för beräkningen. Det tycks vara enklare för en skadelidande att få ersättning enligt PETL:s regler än genom tillämpning av svenska regler, när denne har vidtagit en åtgärd i form av återanskaffning eller reparation. Återställandet är av stor betydelse enligt kommentarerna till PETL och den skadelidandes reella kostnad för en återanskaffning eller reparation utgör därför den ekonomiska skadan som ska ersättas.

Det är inte effektivt att göra skillnad på ersättningen storlek beroende på den skadelidandes avsikt med skadeståndet.²⁵² Det kan emellertid vara effektivt att medge ersättning för en skadelidandes kostnad i form av reparation eller återanskaffning. Det medför en enklare bedömning om ersättning medges för en faktisk kostnad i stället för att domstolen abstrakt ska

²⁵⁰ Se kapitel 5.4 om skadeståndsberäkning enligt PETL.

²⁵¹ Se kapitel 5.3 om ekonomisk skada enligt PETL.

²⁵² Se diskussionen avseende detta i 6.4.2 om betydelsen av tidpunkten för värdering av återanskaffningsvärdet.

uppskatta ett egendomens värde eller kostnad för reparation. Ersättning av en faktisk kostnad medför också att den skadelidande ges en större möjlighet att bli fullt ersatt, vilket är ändamålsenligt.²⁵³ Avdrag från återanskaffningsvärdet i form av den kostnad som skadelidande har haft för att köpa ny egendom bör enbart göras i undantagsfall, enligt den diskussion som förts tidigare om fördelsavdrag.²⁵⁴ Vidare bör inte reparationskostnaden ersättas om den överstiger värdet av den skadade egendomen.²⁵⁵ Några hinder för att låta en faktisk, konkret, kostnad ligga till grund för beräkningen av skadestånd föreligger således inte i svensk rätt.

6.8 Skälighetsbedömning efter NJA 2011 s. 576

Enligt de kommentarer som skrivits om NJA 2011 s. 576 ur ett processrättsligt perspektiv finns det anledning att diskutera Högsta domstolens skälighetsbedömning. Den skälighetsbedömning som gjordes i NJA 2011 s. 576 var inte en strikt tillämpning av 35 kap. 5 § RB eftersom förutsättningarna för tillämpning av bestämmelsen inte var uppfyllda. Högsta domstolen tog dessutom uttryckligen avstånd från tillämpningen av bestämmelsen.²⁵⁶ Det är däremot tydligt att den skälighetsbedömning som gjordes i fallet i hög grad liknar den som görs enligt 35 kap. 5 § RB. En anvisning från parterna om att domstolen ska göra en skälighetsbedömning kan därför ses som en anvisning att skadeståndet ska beräknas i enlighet med 35 kap. 5 § RB, trots att förutsättningarna för att tillämpa regeln egentligen saknas. Att Högsta domstolen i NJA 2011 s. 576 gjorde en skälighetsbedömning utanför tillämpningen av 35 kap. 5 § RB kan därför sägas ha öppnat dörrar till att tillåta parter att anvisa domstolen att göra en skälighetsbedömning.

En skälighetsbedömning enligt 35 kap. 5 § RB innebär en osäker bedömning, grundad på domstolens erfarenhetsbedömning i stället för på bevis avseende skadans storlek. Resultatet av bedömningen påverkas således av att skälighetsbedömningen innebär en bevislättning. Det fastställda skadeståndsbeloppet kommer därför att skilja sig från det belopp som hade blivit resultatet av en bedömning som grundats i konkreta bevis som visat sakens värde. Det är därför viktigt, som Heuman säger,²⁵⁷ att skälighetsbedömningen enbart tillåts när det inte är rimligt att ta fram full bevisning på grund av att kostnaderna härför är för stora jämfört med det aktuella skadeståndsbeloppet.

²⁵³ Se diskussionen avseende ändamålsenligheten i kapitel 6.2.

²⁵⁴ Se kapitel 6.4.3 om försiktighet vid avdrag från återanskaffningsvärdet.

²⁵⁵ Se kapitel 6.3 om affektionsvärden.

²⁵⁶ Se kapitel 4.6 om kommentarer till rättsfallet ur ett processuellt perspektiv.

²⁵⁷ Se kapitel 4.6.1 om Heumans artikel.

Slutligen kan också påpekas att Azelius och Kjellander presenterar en farhåga om att domstolar skulle kunna börja använda sig av skälighetsbedömningar när ombuden till parterna inte är beredda på att det kan hända. Mellqvist ser dock inte samma problem utan menar att oron inte är nödvändig.²⁵⁸ Rättsfallet har inte öppnat dörrarna för att domstolarna ska använda sig av skälighetsbedömningar närhelst det föreligger en brist i en parts bevisning eller åberopande. En domstol bör enbart genomföra en skälighetsbedömning i sådana fall när parterna är införstådda med att en sådan bedömning kan ske. Risken borde därför vara låg att en skälighetsbedömning görs när ombuden till parterna är oförberedda på att det kan ske. Däremot bör påpekas att det inte framgår tydligt i rättsfallet vilken processföring som medfört att de ska anses ha godkänt en skälighetsbedömning. Det är vidare inte tydligt om parterna i det aktuella fallet var införstådda i att en sådan skälighetsbedömning skulle göras. Det hade, precis som Azelius och Kjellander anser,²⁵⁹ varit att föredra om Högsta domstolen förtydligat vad som i det specifika fallet gjorde att det kunde anses att parterna godtagit en skälighetsbedömning.

²⁵⁸ Se kapitel 4.6.2 och 4.6.3 om Azelius och Kjellander respektive Mellqvist rättsfallscommentarer.

²⁵⁹ Se kapitel 4.6.2 om Azelius och Kjellanders rättsfallscommentar.

7 Slutsats

Utifrån den förda diskussionen kan konstateras att det är möjligt att sätta upp generella riktlinjer avseende de olika metoderna för värdeberäkning. Något schema går emellertid inte att ställa upp i alla tänkbara fall utan varje metod får bedömas utifrån sin ändamålsenlighet i förhållande till de omständigheter som föreligger i det enskilda fallet.

Av betydelse för fastställandet av ändamålsenligheten är enligt diskussionen intressen hos både den skadelidande och den skadevållande. Den skadevållandes intresse är främst att inte behöva betala för en överkompensation hos den skadelidande och den skadelidandes intresse är att bli full återställd. Av diskussionen framkommer att större hänsyn bör tas till den skadelidandes möjlighet till återanskaffning när den skadelidande haft egendomen på grund av dess funktion och det är funktionen som ska återställas. Vidare borde skadelidandens möjlighet till återställning ges större vikt när den skadevållande gjort sig skyldig till brott. Det sagda gäller även ersättning för reparationskostnader som överstiger egendomens värde.

För att i övrigt erhålla ersättning för en reparationskostnad som har överstigit egendomens värde har i diskussionen framkommit att det inte är möjligt att fastställa vilka omständigheter som kan vara sådana särskilda krav som uppställs i praxis. Av NJA 2001 s. 65 I och II kan det emellertid dras några slutsatser. Undantaget borde vara tillämpligt för veterinärkostnader på andra sällskapsdjur än hund och katt. Det är emellertid oklart om undantaget kan gälla alla typer av djur. BB:s regler om få sargar få medger enbart ersättning för halva djurets värde och talar därför mot att veterinärkostnader för djur som omfattas av bestämmelsen skulle vara ersättningsgilla när de överstiger djurets värde.

Dagsvärdeprincipen presumeras vara tillämplig när en skadeståndsberäkning ska genomföras och omständigheterna vid tillämpning av principen kan därför skilja sig åt. Den viktigaste funktionen som tillämpning av dagsvärdeprincipen ska uppfylla är att den skadelidande ska ges möjlighet till återanskaffning. Det borde särskilt vara fallet när den skadelidande har sin egendom med anledning av dess funktion. Vid tillämpningen av dagsvärdeprincipen kan möjligheten till återanskaffning minskas genom att subjektiva omständigheter beaktas, att tidpunkten för beräkningen tidigareläggas på grund av en prisökning och att avdrag görs för ålder och bruk samt nedsatt användbarhet och annan omständighet. Av diskussionen har framkommit att subjektiva omständigheter inte bör tas i beaktande i alltför hög grad. Det är inte lämpligt att göra skillnad på ersättningen för samma typ av egendom, enbart på grund av någon enskild omständighet hos den skadelidande. Av diskussionen har vidare kommit fram

att det inte ska ställas för höga krav på skadelidandens skyldighet att agera när det finns en risk för prisökning. Slutligen har det av diskussionen framkommit att avdrag från återanskaffningsvärdet enbart bör göras när det finns en tydlig fördel i form av nytt i stället för gammalt. På grund av nämnda försiktighet behöver den skadelidande endast stå för delar av kostnaderna för sitt återställande när ersättning med hela återanskaffningsvärdet medför en tydlig fördel.

Av diskussionen om försäljningsvärdeprincipen framkommer det att den skadelidande bör ersättas för hela det värdet som den skadelidande gått miste om genom en förlorad möjlighet att sälja sin egendom. Värderingsmetodens viktigaste funktion är därför att återställa den skadelidande i form av ersättning för förlorade inkomster och ersättningen bör innefatta förlorad handelsvinst. Frågan är emellertid av mindre betydelse eftersom den skadelidande kan ersättas för handelsvinsten genom 5 kap. 7 § 3 pt. SkL.

Slutligen är bruksvärdeprincipen en lämplig metod när den skadelidande visserligen har intresse av att återställas genom möjlighet till återanskaffning, men när en sådan möjlighet inte kan medges på grund av den skadade egendomens dåliga skick. Den skadelidandes intresse av återanskaffning kan inte medges i alltför hög grad eftersom det kan innebära orimlig överkompensation. Den skadelidande kan emellertid medges ersättning med egendomens bruksvärde för att kunna hyra ersättningsegendom under återstoden av livslängden som den skadade egendomen hade. Genom hyra av ersättningsegendom tillses den skadelidandes intresse av att återställas i form av att kunna tillgodogöra sig av egendomens nytta, utan att den skadevällande tvingas betala någon överkompensation.

Av den komparativa utblicken följer att det i stort föreligger stora likheter mellan svensk rätt och PETL. Det föreligger också en väsentlig skillnad i utgångspunkten för skadeståndsberäkningen, i och med att PETL föreskriver att beräkningen i största mån ska göras från en konkret bedömning. I svensk rätt sker skadeståndsberäkningen genom abstrakta värderingar. En värdering enligt PETL blir också i högre grad subjektiv än en beräkning enligt svensk rätt. Som ledning för beräkning enligt svensk rätt är det framförallt den konkreta bedömningen som är av intresse. Det kan vara lämpligt att även i svensk rätt tillåta att konkreta omständigheter ligger till grund för värdeberäkningen. Det föreligger nämligen inget hinder mot en sådan beräkning.

Källförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1972:5 *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skadeståndslag m.m.*

Prop. 1987/88:1 *Regeringens proposition om ändring i rättegångsbalken (enskilt anspråk vid förundersökning och rättegång)*

SOU 1989:88 *Skadeförsäkringslag: slutbetänkande*

Prop. 2003/04:150 *Ny försäkringsavtalslag*

Litteraturförteckning

Andersson, Håkan, *Skyddsändamål och adekvans – Om skadeståndsansvarets gränser*, Uppsala, Iustus förlag, 1993

Azelius, Krister, och Kjellander, Jerker, *Processrättslig skälighetsuppfattning av skada*, Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet 2011/12 s. 584-589, 2011

Bengtsson, Bertil, *Försäkringsavtalsrätt*, upplaga 2, Stockholm, Norstedts juridik, 2010

Bengtsson, Bertil, och Strömbäck, Erland, *Skadeståndslagen – en kommentar*, upplaga 4, Stockholm, 2011

Bernitz, Ulf, *Något om värdeminskningssavdrag vid beräkning av försäkringsersättning för skadat gods*, Uppsatser i försäkringsrätt och skadeståndsrätt, Stockholm, Skandiakoncernen, 1959

Ekstedt, Leif, *Skadeståndsrätt*, upplaga 8, Stockholm, Ifu förlag, 2001

Hager, Richard, *Värderingsrätt – Särskilt om ersättning och värdering vid expropriation*, Stockholm, Jure AB, 1998

Hellner, Jan, *Försäkringsrätt*, upplaga 2 (faksimilupplaga 1994), Stockholm, Försäkringsjuridiska föreningens publikation nr 15, 1965

Hellner, Jan, och Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, upplaga 8:2, Stockholm, Norstedts juridik, 2010

Heuman, Lars, *Kan parter träffa avtal om hur civilrättsliga och processuella regler ska tillämpas?* Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet 2011/12 s. 336-354, 2011

Holm, Anders, *Något om skadestånd för skador orsakade av häst*, Vänbok till Ingrid Arnesdotter, Jure förlag, 2012

Hult, Phillips, *Föreläsningar över försäkringsavtalslagen*, Stockholm, Norstedt, 1936

Karlgren, Hjalmar, *Skadeståndsrätt*, upplaga 5, Stockholm, Norstedt, 1972

Mellqvist, Michael, *Ett krumbuktande rättsfall med lyckligt slut*, Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet 2012/13 s. 148-162, 2012

Persson, Ulf, *Skada och värde*, Lund, Gleerup, 1953

Principles of European Tort Law – Text and Commentary, PETL, Springer-Verlag, 2005

Radetzki, Marcus, *I vad mån beaktas ålder och bruk vid beräkning av skadestånd för totalskada på egendom?* Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet 2011/12 s. 634-643, 2011

Radetzki, Marcus, *Skadeståndsberäkning vid sakskada*, upplaga 2, Svenska försäkringsföreningen, 2012

Rodhe, Knut, *Obligationsrätt*, upplaga 1:3, Stockholm, Norstedts juridik, 1956

Roos, Carl Martin, *Ersättningsrätt och ersättningssystem*, Stockholm, Norstedts, 1990

Schultz, Mårten, *Full ersättning för sakskada*, Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet 2009/10 s. 846-864, 2009

Tullberg, Mats, *Försäkringsersättning vid skada på egendom*, Stockholm, Norstedts juridik, 1994

Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning – Om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal*, version II, Uppsala, Iustus förlag, 2006

Internetkällor

European Group on Tort Law, *Principles of European Tort Law – A Harmonization Project*, <http://civil.udg.edu/php//index.php?id=300&idioma=EN>, hämtad 2013-03-20 kl. 08.35

Statistiska centralbyrån, *Prisbasbelopp*,

http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____33883.aspx, hämtad 2013-03-20 kl. 08.33

Rättsfallsförteckning

NJA 1935 s. 148	s. 37
NJA 1936 s. 693	s. 2, 26
NJA 1944 s. 417	s. 37
NJA 1946 s. 758 I	s. 37
NJA 1957 s. 499	s. 37
NJA 1971 s. 126	s. 22, 23, 50, 60
NJA 1980 s. 497	s. 37
NJA 1990 s. 80	s. 6
NJA 1991 s. 269	s. 2, 32, 33, 34
NJA 1996 s. 68	s. 7
NJA 2001 s. 65, I och II	s. 9, 23, 38, 49, 50, 60, 64
NJA 2005 s. 180	s. 10
NJA 2011 s. 576	s. 2, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 39, 55, 56, 62